

М. ТРУБЛАЇНІ

ЗА ШАМАНСЬКИМ КАМЕНЕМ

(З дорожніх вражінь)

Море між горами. Круті схили кінчаються обривами жовтуватої глини і чорного потрісканого каміння. А над ними поросла тайга. Ранок обіцяє сонячний день, а спокійна водна поверхня Байкалу свідчить про відсутність найлегшого вітру. В далені чуть-чуть туманно—найдальші миси начеб за найтоншою прозорою фатою. Далеко, за морем видніють засніжені гірські кряжі Забайкалля. На верхів'ях гір лежать пасма снігу. Там, в горах вже давно випав сніг. По той бік моря,—колись, а зрідка ще й тепер так звуть Байкал,—холодніш. Учора пасажери поштового потягу, що пройшов на Захід, розповідали про перший мороз у Бурят-Монголії.

Але й тут, на південному березі озера, ночами, а особливо ранками холода вже давали себе відчувати. Залізнична станція і пристань Байкал, наче рідні сестри, притулились до байкальського берегу саме там, де з нього видається Ангара. Сьогодні на станції і пристані видатний день. Пасажирів, як не триста, то чотириста. Маленькі приміщення переповнені людьми з клунками і без клунків. Тут чоловіки і жінки, юнаки і маленькі діти. Вже друга доба, як з кругобайкальського рейсу, з найдальшого закутку озера—гирла Верхньої Ангари прийшов криголам „Ангара“. Таке буває не кожного дня. Кругобайкальський рейс триває тижнів три, а пароплавів на Байкалі три-чотири і з них найбільший—криголам.

Он вона, „Ангара“—двотрубний озерний велетень біля молу. Правда, баржа, що стоїть поруч, псує вражіння. Баржа чи не більша за пароплава. Але на Байкалі, де двадцятисильний катер величають пароплавом, „Ангара“—таки справжній велетень.

Трохи далі „Лейтенант Шмідт“ об'якорився під самим причалом. Цей—зовсім хлопчинка проти „Ангари“ та баржі-велетня.

„Шмідт“ теж привіз пасажирів. Набралось людей і на станції—ті, що на потяг чекають, і на пристані—ті, що завтра „Ангарою“ виїздять...

Але потяги проходять повз станцію, нікого не забираючи. Пройшов кур'єрський, пройшов поштовий, за ним прискорений—вільних місць не було. Лише на товаро-пасажирський продала каса два квитки.

Вимучені довгим чеканням і відсутністю харчів, пасажери транзитники блукають по перону, вираховують, вгадують, коли вийдуть, час-од-часу з лайкою наскакують на начальника станції і обезсилені йдуть до озера заспокоїтись. Кілька чоловіка з нудьги та досади навіть взяли участь у розшуках втопленика. Вчора один службовець з Листівнічного, — це село над Байкалом, по той бік Ангарського джерела, — поїхав маленьким човном карасів ловити. Пізніш човна рибалки спіймали, догори дном плавав. Службовця досі не бачили. Сподіваються, що далі Іркутського понтону Ангара його не занесе.

Без наслідків пошукавши втопленика, безпритульні пасажери йшли знов лаятись з начальником станції, знов таки без наслідків.

Дорогою, невідомо який раз, перечитували один і той же папірець на дверах пристанської контори, хоч жодного з них він не чіпав. На папірці друкарською машинкою було написано таке:

НАКАЗ ПО БАЙКАЛЬСЬКІЙ ПРИСТАНІ ТА ЗАТОНУ
СХІДНЬО-СИБІРСЬКОГО ДЕРЖРІЧТРАНСПОРТУ

2-VIII-31 р. № 162

О г о л о ш у є т ь с я

Сувору догану з попередженням без звільнення сторожам пристанських склепів:

Юланцеву та Шаповалову за байдуже ставлення до своїх прямих обов'язків, що виявились під час чергування. — крадіжка з приміщення склепу.

Підстава: Рапорт старшого вантажоприйомника.

Начальник пристані та затону Байкал...

Зрозумівши лише одне, що з цього наказу про паротяг довідатись не можна, пасажери, набравшись „духу“, бігали до станції і з криком вривались у приміщення чергового. Той знижував плечима, запевняв, що від нього нічого не залежить і дуже просив його залишити.

З кімнати виходили і лише лаяли червоноголового, як називали чергового за його ясночервоний кашкет.

Золотошукачі, дослідники, кооператори, різні агенти і уповноважені, рахівники і рибалки, мисливці і навіть буряти тваринники раз-у-раз через кілька годин обступали квиткову касу, штовхались, тиснулись і таки подамали бар'єр, щоб через півгодини розійтись, нічого не одержавши.

Серед багатьох людей, що кричали і галасували, був один надзвичайно спокійний. Він говорив, і голос його ні на волосинку не посилювався. Він флегматично слухав, що говорили навколо, і дуже рідко подавав свою пораду.

Він не дуже терпів од нестачі харчів, бо в їдальні залізничних робітників йому без жодних суперечок давали борщ і кашу з рибою.

Тепер він сидів на залізному візку, яким возять багаж, і був центром невеликого гурту пасажирів.

Він давав пояснення на запитання, що стосувались Байкалу, околишніх горбів та Ангари.

— Питаєте, чи правда, що Байкал може Іркутське затопити? Є така байка. Бачте, хоч ви, положим, нічого тут не побачите, вода у Байкалі метрів мабуть на шістдесят вище Іркутська. Коли б хто позносив ці горби, що поміж ними тече Ангара, тоді б безперечно місто потонуло у воді. Не знаю, коли і хто пустив цю байку, але про неї тут кожен знає. Бачите, он там,—він показав на озеро,—Байкал наче чуть перехилений і вода через край летить.

Цей перехилений край тягся, здавалося, кілометрів на півтора. На самому краю подекуди, наче шматочками, було розкидано піну. Тут починалась ріка. Це було її джерело. Це був її поріг, що через нього переступала вода озера. Підводна кам'яна гряда загорожувала шлях всій озерній воді.

— Там,—продовжувала флегматична людина,—посередині підводного кам'яного порогу є славнозвісний Шаманський камінь. Ви бачили ту скелю, що здіймається над водою посередині того порогу? Тепер води чуть прибавилось, так його й зовсім не видно. Проте коли й менше води,—а ріжниця особливої тут взагалі не буває,—він великого вражіння не робить. Так про цей камінь і йде переказ: коли його зірвуть, Байкал на Іркутське накинеться і затопить.

— А чому він Шаманським зветься?

— Бачте, для бурятів він раніше був не звичайним, а священним місцем. Туди вони з'їжджалися шаманити, тобто молитись.

Раз у рік велике свято влаштовували. Росіяни і прозвали цей камінь Шаманським. Тепер того вже немає. Знаю я трохи бурят.

— А відкіля ж ви їх знаєте? Ви тутешній? — продовжувались запитання.

— Ні, я з Уралу. У вісімнадцятому році мене біляки в полон забрали і в Іркутське привезли. Довелось мені втекти та потрапити до тутешніх червоних партизанів.

Ми в цьому районі оперували. У 1919 році наш загін здорово побито. Кілька чоловіка, втікаючи в тайгу, потрапили до бурятів. Потім кілька місяців прожив у них по той бік озера. Працював наймитом. Там і тарасун довелося разом пити і цам-хурал* справляти. Це у них свято. Навіть ймення їх святих завчив. Під час такого свята вони одягають спеціальні маски. Кожна маска — бурхан, або святий... Є бурхан Салан-Убугун — це старий, білий з великою бородою. Є Чайчжел — це справжній чорт. Чайчжел з чорною коров'ячою мордою, здоровим червоним язиком, що звисає з рота поміж зубів, як у дикого кабана.

— А що, ви кажете, пили в них?

---

* Свято природи, плодороддя.

— Тарасун. Це їхня горілка. Зрозуміліш кажучи, просто самогонка, вигнана з кислого молока.

— З кислого молока? Що ви кажете?..

— Так, так. З кислого молока гонять тарасун. Градусів 15—20 міцності має.

— І ви її пили?

— Пив. Погана водка, правда. Смердюча, але вважається не то священним, не то національним питвом. Не вип'єш — образиш господаря.

— Ну, а тепер вони зовсім покинули на Шаманський камінь їздити? — допитувався хтось, вельми цікавий.

— Зовсім. Про цей камінь є у них цікавий переказ.

Партизан розповів бурятську легенду...

— Між горами жив старий, багатий і дуже злий велетень Байкал. Була у велетня єдина дочка, надзвичайна красуня. Звалась вона Ангара. Велетень беріг дочку, нікуди не пускаючи, замурував її біля себе між гір і підшукував гідного, на його думку, нареченого для неї. На півдні, серед гір жив вітязь Іркутє. Далеко, на північному заході жив вітязь Єніса. Ці два вітязі хотіли одружитись з Ангарию. Всіляко домагались вони цієї честі.

Ангара не кохала Іркутє, її думками заволодів далекий і могутній північний вітязь Єніса. Вона мріяла про шлюб з ним.

Але інакше думав старий Байкал. Старий велетень надумав оддати дочку вітязьові Іркутє і викликав його з гір на весілля. Іркутє, зрадівши від цього запрошення, одразу ж рушив у дорогу, пробиваючись через гори й ліси до Байкала. Але, не дійшовши до садиби старого велетня, дістав звістку, що Ангара втекла до Єніси, і тоді він завернув та й погнався за біглянкою.

Ангара, почувши, що незабаром її весілля з Іркутє, нічю проламала кам'яні стіни батьківського дому і шосили кинулась бігти в напрямку до милого їй Єніси. Байкал прокинувся в той момент, коли дочка тільки-но проламала стіну і кинулась навтеч. Страшенно розгніваний батько схопив величезну скелю і з силою кинув навздогін за Ангарию, щоб загородити їй шлях. Але скеля лише черкнула по п'ятах красуню, а затримати її не змогла.

Значно далі нагнав Іркутє Ангару і простяг свої руки, щоб затримати і повернути назад обіцяну йому наречену. Але та не далась ї, борсаючись, рванула далі через тайгу і каміння, щоб таки добігти до свого Єніси. З того часу на підводному кам'яному порозі ангарського джерела лежить велетенська скеля, названа Шаманським каменем. На скелі спочивають чайки, пролітаючи над озером та рікою. Часами туди підпливають рибалки або рідкі гості цього краю — туристи. Коли вірити колишньому партизанові, — раніш буряти тут одправляли свої, мабуть, ламаїстські свята.

Православні попи мусіли одучити їх од цього. Свого часу (це було не так давно — у середині та наприкінці минулого століття) руське духівництво за допомогою поліції розгорнуло серед бурят

величезну місіонерську діяльність, гарапником прокладаючи шлях євангелії.

Місцеві урядовці, різні старшини діставали нагороди медалями і чинами за хрещених бурят. По архівах тутешнього краю можна знайти про це відомості. Але особливо цікаві попадаються скарги бурят, адресовані губернаторові та цареві, на те, що їх силоміць охрестили.

Один бурят пише (вірніш писав якийсь добровільний адвокат з його слів), як прийшли до нього піп та урядник. Почали вмовляти бурята охреститися і кинути поганство. Той рішуче заперечував. Тоді урядник побив бурята, заарештував і забрав до своєї канцелярії. Там кілька чоловіка взяли заарештованого за руки і почали мочити його голову у діжку з водою. Піп в цей час читав над бурятом молитви, а коли той занадто мотав головою, стукав його хрестом у тім'я. На скарги бурятські особливої уваги не звертали. Залишились ці скарги в архівах „без последствий“. А коли „последствия“ і бували, то небажані бурятам. „Поганців“ штрафували, били, сажали у тюрми. Не діставало лише святої інквізиції, щоб це зовсім нагадувало часи еспанських завойовників в Америці.

Тепер вільна Бурят-Монгольська автономна радянська республіка звільняється і од попів, і од шаманів.

В столиці республіки, місті Верхне-Удінському можна зустріти шаманів, що працюють в театральних студіях, демонструючи свої здатності перед аудиторією безвірників.

Жовтнева революція розкріпачила трудову Бурятію так само, як десятки інших царських колоній. Бурятія — це чимала республіка, як на європейські масштаби. Її територія не набагато менша від території України. Населення, правда, у п'ятдесят чи шістдесят раз менше. До Бурятії входить майже все озеро Байкал за винятком невеликої південної частини, що здавна закріплена за Іркутським. До річі, саме Іркутське теж в оточенні бурятських територій. Коли їхати залізницею, то не лише на схід од Іркутського буде Бурят-Монгольська республіка. Ідучи на захід, після Черемхово, доводиться знов переїздити територію Бурят-Монголії, що має одну залізничу станцію.

Отже Ангара, про яку складено бурятську легенду, теж частиною своєї течії між Іркутськом та Балаганськом входить до складу цієї республіки. Можливо, якась з могутніх ангарських електровень працюватиме на цій території і безпосереднє обслуговуватиме промисловість Бурятії.

Але ми трохи одхилились у бік.

Біла партизана розмова не вшухала. Тепер партизан розповідав про можливу скору загибель Шаманського каменя без жодної шкоди од того Іркутському.

— Ангара наша — чудова ріка. Мабуть, чули про Ангарбуд? Тут таку силу буде поставлено, що світ не бачив. Отут, десь недалеко од озера, збудують електричну станцію. Це буде перша

станція на Ангари. А взагалі їх на цій річці багато будуватимуть. А ця перша матиме невелику греблю, що підійме воду тут, під озером, та, мабуть, і в озері біля цього берега. Ця перша станція на Ангари регулюватиме випуск води з Байкалу. Зараз тут багато досліджень провадять в зв'язку з проектом побудови цієї станції. Он там, по той бік річки, над озером, село Лівнінське. В тому Лівнінському є станція Академії наук. Станція ця вивчає Байкал, а разом з тим досліджує Ангари тут, на її початку. Коли б ми всі мали час і поїхали на той бік та зайшли б до станції, начебто екскурсанти, то багато цікавого почули і побачили б.

На цю партизанову пропозицію троє чи четверо слухачів відгукнулись бажанням так і зробити.

— Ні, чекаймо зараз прискороного потягу. Коли він нас не забере, то, мабуть, так і зробимо.

Партизан розповів про Ангарибуд. Його слухали з величезною цікавістю і напруженням. Та й як не слухати... Коли Дніпрельстан було колись названо „мрією всієї України“, то Ангарибуд має таке ж право на назву „мрія всього Радянського Союзу“. Тридцять дев'ять мільйонів кінських сил обіцяють нам тут дослідники Ангари та її притоків. Грандіозний Ангари-Єнісейський комбінат у Східному Сибіру — це соціалістичне майбутнє нашої країни.

Саме головне те, що Ангарибуд — це не та мрія, якими люди живуть віки і цілі покоління не можуть діждатись їх здійснення. Ангарибуд це така ж реальна можливість як Дніпрельстан, як Магнетобуд, як Кузбас. Якихсь п'ятнадцять років, найбільше, мусить пройти як цей комбінат стане реальним сполученням гідроцентралів, теплоцентралів, копалень, рудень, заводів, фабрик. Коли партизан розповідав про перші дослідження на Ангари, свідком яких він був, старий вояка висловив таку думку:

— Ангарибуд — це недалеко наше майбутнє. Це останнє будівництво нашого покоління. Воно дістанеться теперішнім комсомольському та піонерському поколінням. На мою думку, комсомол зобов'язаний взяти шефство над Ангарибудом.

На жаль, про Ангарибуд поки широким масам трудящих відомо ще дуже мало, а то й зовсім нічого. До цього часу це трактується, як місцева проблема Іркутського краю.

Ви цікавитесь, що таке Ангарибуд?

Річка Ангари має багато притоків. На цих притоках: Іркуті, Оці, Бірюсі, Кетой, Білі, Уді буде поставлено по одній, дві, а то й три електростанції. На самій Ангари їх буде шість чи сім. На Єнісеї, куди впадає Ангари, теж поставлять величезну електростанцію.

Ці станції всі будуть великих розмірів. Мабуть, жодна з них не буде менша з Волховську електростанцію, а кілька будуть багато сильніші за Дніпрельстан. Нижче села Братовка, на порогах Ангари буде поставлено Шаманську гідроелектростанцію місткістю на 2 мільйони кіловат. Друга електростанція, що її будуватимуть недалеко від Шаманської, це Падунська — на 2.600 тисяч

кіловат. Перерахуйте це на кінські сили. Коли бачили кінофільм „40 сердець“, то знаєте, що кіловат це кінь з лошам в $\frac{1}{2}$ кінської сили.

Лише три ангарських гідростанцій: Падунська, Шаманська та Бархатівська матимуть сили п'ять з половиною мільйонів кіловат. Але виміряти силу станції на кіловати чи кінські сили це не зовсім правильно. Так виміряти можна лише силу машин станції. Електростанція може працювати з такою силою лише в тому разі, коли буде відповідний напор води. Скажемо, станцію в один мільйон кінських сил збудувати на якійсь Лопані чи Десні можна? Можна. А як вона працюватиме? Або зовсім не працюватиме, бо, Лопань не подужає турбіну покрутити, або подаватиме на годину десять тисяч кіловат енергії, коли Десна ці турбіни покрутить. Найкраще, коли електростанція дає десять тисяч кіловат постійно, без жодних змін подає ці десять тисяч кіловат енергії. Але на наших гідроелектростанціях це майже неможливо. Візьмим, наприклад, Дніпрельстан. Весною, коли повідь од Смоленського до Дніпропетровського затоплятиме береги і кожного разу погрожуватиме втопити Кремінчук, в цей час Дніпрельстан даватиме щогодини енергії на 800 тисяч кінських сил. Зайвину води переливатимуть через греблю або одводитимуть каналом. Але літом, коли Дніпро пересихає так, що під Києвом пароплави дном об міліну стукають, тоді Дніпрельстан не даватиме сотень тисяч кіловат енергії.

І так майже на всіх гідроелектростанціях. Інакше буде на Ангари. Ця річка, маючи постійне джерело в Байкалі, не знає великих змін у кількості води, принаймні в своєму верхів'ю. Перша ангарська гребля, що буде побудована недалеко Шаманського каменя, регулюватиме навіть ті невеликі зміни, які є тут. Ціла низка гідростанцій по Ангари та її притоках допомагатимуть одна одній регулювати цю водну течію. Завдячуючи цьому, головні великі гідростанції матимуть майже постійний напір води протягом всього року. І літом, і зимою і весною вони цілком використовуватимуть силоспроможність своїх турбін.

Ангарбуд не лише електрична енергія. Це залізо, вугілля, штучна нафта, алюміній, штучна гума, мідь, шовк з дерева, папір, перетоплені базальти, десятки різних галузей промисловости. Ангарбуд за первісними орієнтовними підрахунками коштуватиме більше десяти мільярдів карбованців. Будівництво це буде розгорнуто не раніш кінця другої п'ятирічки. Але підготовка починається зараз.

В першу чергу будуватимуть гідроцентралі, тобто електростанції на твердому паливі (вугілля) та різні заводи у невеликих розмірах. Ці заводи мусять у майбутньому постачати будівництво великого Ангарбуду матеріялами, підготувати і згуртувати навколо себе відповідну кваліфіковану робочу силу. Справа ця надто серйозна. Протягом перших років другої п'ятирічки передбачається будувати Черемховську теплоцентралю в 300 тисяч кіловат, Красноярську в 150 тисяч, одну велику теплоцентраль побудують

у Бурят-Монголії, нарешті низка дрібних станцій, до 50 тисяч кіловат кожна, буде вздовж залізниці од Черемлово до Красноярського. Протягом другої п'ятирічки буде збудовано у Східносибірському краю теплоцентралі із загальною силою 1.150 тисяч кіловат. Крім того, на кінець п'ятирічки перші гідроцентралі малого Анггарбуду дадуть 750 тисяч кіловат енергії.

Разом з цим будуватимуть перший малий промисловий, так званий Черемховський, комбінат. Цей комбінат об'єднає перші заводи штучного рідинного палива, кам'яновугільні копальні Черемхово, заводи чорної та кольорової металургії і сілохемічні заводи. Це все — підготовні роботи до великого будівництва.

Група людей разом із партизаном стояли на пристані, коли до причалу наблизився здоровий, з критою каютою. Катер „Чайка“ — стояв напис на бортах катера. Моторист уже виключив свою машинку і за бортом перестала бурувати вода. Катер, розігнавшись, за інерцією розрізав носом воду. Одна десята хвилини і керманіч, поклавши стерно ліворуч, підігнав „Чайку“ бортом до причалу. Молодий хлопець у замазаній машинним маслом шкірянці сплигнув з катера, щоб зачепити тросом за кнехт і притягнути борт кінцем до пристані.

Катер був завалений вантажем. То були здорові ящики і сповнені мішки.

— Це приїхали зі станції Академії наук, — сказав партизан. — Це їхній катер.

На катері було троє людей. Один з них — людина середнього росту, а може і нижчесереднього, в дуже полатаних штаних і замазаному френчику. На обличчі круглі, в чорній оправі окуляри, підборіддя заросло з місяць неголеною бородою і надавало виразу сердитої затурбованости.

Це, очевидно, був старший на катері, бо він оддавав розпорядження другим, з яких один, безперечно, був моторист.

— Ой, довго доведеться поваландатись... — казав старшому немоторист, показуючи на вантаж.

Очевидно, їм треба було зняти з катера увесь вантаж і перетаскати його до залізничного багажного відділу.

Старший лиш з досадою чмокнув язиком.

Вони взялись за роботу. Але через кілька хвилин партизан прийшов їм на допомогу.

— Знаєте що, товаришу, — звернувся він до бородастого, — давайте ми, кілька чоловіка, вам допоможемо, а ви зараз їхатимете назад і перевезете нас на той бік річки, до Ліствінічного.

— З охотою, але раніш ми мусимо на годину виїхати в озеро зробити спостереження.

— То, коли ми вам не заважатимемо, візьміть нас з собою. Потім назад сюди привезете. Ми ж тут байди б'ємо та нудимось.

Бородатий враз погодився. Робота закипіла. Охочих їхати було

чоловіка із десять, але половині довелось одмовити. „Чайка“ була малокомфортабельне і не дуже містке судно.

Бже не перший рік плаває „Чайка“ по Байкалу. 1916 року сюди прислала Академія наук свою експедицію разом з професором Верещагіном досліджувати дивне, величне і недосліджене озеро солодкої води.

Байкал має безперечне право на всі ці епітети. Це справді дивне озеро, бо воно в горах і рівень води в ньому на кілька сот метрів вищий за рівень моря, а більшість тварин, що живуть у ньому, не попадаються більше ніде в світі.

Воно справді—величне озеро: найглибше у світі—півтора кілометри до дна, п'яте розмірами своєї поверхні, і на першому місці, після Каспійського моря, кількістю води.

На мапі Байкал трохи нагадує острів Нову Землю в Полярному морі.

Обидва дуже довгі, дуже вузькі і скручені.

Але останнє явище не має жодного відношення до колишнього партизана і бородатого співробітника Байкальської станції Академії наук. До речі, цей співробітник був гідролог. На станції він працював недавно і робив спостереження та досліді, потрібні для Ангарабуду.

Менше ніж за півгодини „Чайка“ була звільнена од своїх вантажів. Гідролог передав їх залізничному начальству і, доставши за певнення од самого начальника станції, що всі вантажі з першим потягом рушать на захід, бо їх адреса—Ленінград, Академія,—поспішив виконати свою обіцянку.

Екскурсанти в мент розмістилися в каюті на двох лавах під стінами, упершись один у одного своїми колінями.

Лише один випадок, справжнє нещастя, порушило спокій гідролога—один його помічник, плигаючи з причалу на човен, зачепив ногою запасний подвійний батометр. Одну шклянну рурку було розбито. Це позбавляло можливості проробити низку дуже потрібних спостережень. Сердитий гідролог заліз на своє місце і хвилині п'ять пройшло, поки він очухався од неприємного випадку. „Чайка“ сильно рвонула вперед і, проскочивши повз барку та „Ангара“, опинилась на озері. В цей час вітрець збив невелику хвилю і човен заколихало. Од мотора йшов важкий пах бензинового газу. Це була єдина неприємність.

З озера, що далі від берега, краєвид ставав чарівніший, наростала перспектива берегових обривів на фоні лісів, лісів на фоні гір і гір на фоні неба. Берегом озера, під горами і велетенськими обривами, покручуючись вужом, пішла залізниця, покурюючи сигарою паротяга, що поволік товарний потяг з черемховським вугіллям на схід до Верхньо-Удінського та Чіти. Просто виднів прорив крізь лісисті гори, куди стікала Ангара. Ледве бовванів шаманський камінь чорною краплиною на широкій водній поверхні. В далені, кілометрів за три, на другому березі „джерела“ видніло під горою Листвінне.

— Там цвинтар корабельний, — сказав моторист, показуючи одному з екскурсантів на Листвінічне.

— Правильно, правильно — підтвердив це й партизан

— Тут, коли не було ще залізниці навколо озера, що зветься Кругобайкальською, потяги перевозили з однієї сторони озера на другу пароплавом, звався той пароплав криголам „Байкал“. Коли збудували залізницю, — велетенський паром почав плавати озером в інших справах. Це був дуже дорогий пароплав. Крім того, тут ще декілька пароплавів плавало. Тепер залишки їх під берегом Листвінічного. Частину попалили, частину потопили за часів громадянської війни. Дещо можна було врятувати, але тутешні головотяпи, а може шкідники цього не зробили. Був один начальник заводу, який продав майже цілий пароплав на лом „Рудметалторгу“.

Тепер під Листвінічною проплисти не можна, бо за кістяк пароплавний або корабельний зачепишся. Місцеві мешканці їх на дрова розтягають. В ліс не охота йти. Закачає штани і в озеро лізе по „сухі дрова“. А коли холоду боїться, тоді на човнику орудує.

— А скажіть, відкіля тут пароплави? Де їх будували?

Це запитання для партизана важке. Про це йому ні чути од когось, ні думати самому якось не доводилось.

Виручає моторист. Він розповідає, що будували і тут пароплави, а були випадки — приганяли їх з Єнісею по Ангари. Це була важка справа. Щоб перетягнути пароплав через пороги, доводилось витрачати цілі роки. Особливими ланцюгами. — доброякісними, — кріпили пароплави, і лебідками працюючи та за допомогою бурлаків, перетягали пароплави через швидку стрімніну і кам'яні нагромодження порогів.

Власне, коли покопатися в історії водних шляхів, що їх гідролог знає, безперечно, краще за моториста, то можна довідатись про таке: коли ще не було залізниці, існував водний шлях з Уралу до Монголії. Руські купці і олправляли свої каравани річкою Об'ю. З Обі через її приток Кету в річку Озерну. В Озерну впадає річка Ломова, в Ломову Язева, а Язева витікає з Большого Озера. Дібравшись до озера, відтіля тягли волоком до річки Касу, що впадає в Єнісей. З Єнісею по Ангари добирались до Байкалу, а з Байкалу річкою Селенгою попадали в торговельні центри великої Монголії. Канітель ця була дуже важка. Забирала вона силу часу та енергії. Волоком між Об'ю та Єнісеєм і через пороги Ангари проти течії багато вантажу не повезеш. З побудовою залізниці про цей шлях забули. Безперечно, що в зв'язку з величезним розвитком Сибіру про цей шлях доведеться згадати. Теперь проєктується прокопати канали між Камою і Печорою, а потім між Печорою і Об'ю. Залишається поновити канал між Єнісеєм і Об'ю. З побудовою Великого Ангарбуду не обійдеться без судоплавного каналу, подібного до каналу біля Дніпрельстану. Ангара — багатоводна річка. Байкал — велике і найглибше в світі озеро, а Селенга, що впадає у Байкал, пароплавна в самий глибокий монгольських степів.

Для більшовиків, що хотять Волгу пустити через Москву, буде під силу і морські пароплави з Архангельського чи з Одеси (через Волго-Дон) пустити до самої Урги, столиці степової, континентальної Монголії.

Такий проект висунув один з присутніх у катері*. Візьміть но лише і подивіться на мапу. Ви зрозумієте, яка проста і грандіозна ця річ.

Тим часом гідролог, вже заспокоївшись під час нашої розмови, перестав поглядати на розбитий батометр і взявся до своєї спеціальної роботи. Йому треба було закінчити міряти температуру води на різних глибинах озера. Цю роботу він почав з ранку, але мусив зробити перерив, бо попсувався мотор. З попсованим мотором катер добрався до Листвінчного. Там полагодили і виїхали кінчати міряти температуру, а разом перевезли вантаж до залізниці.

Гідролог розповів, що він щодва дні вимірює тут температуру.

Од Шаманського каменя катер іде в озеро по прямій лінії. На певній відстані роблять зупинку. Така зупинка зветься пунктом або станцією. На цій зупинці спускають спеціальний апарат з термометром на глибину. Температуру міряють на різних глибинах.

В такий спосіб роблять низку пунктів чи станцій на протязі кількох кілометрів.

Для чого ж це робиться? Таке питання цікавило екскурсантів.

— Коли я сюди приїхав, — це було кілька місяців тому, — звичайно дуже зацікавився тим, що, не зважаючи на тутешні люті морози, зимою Ангара не замерзає, Байкал вкривається товстим шаром криги, яка остаточно зникає лише в червні місяці, а річка, витікаючи з цього холодного озера, на протязі перших кілометрів ніколи не замерзає.

Так розповідав гідролог.

— Кажуть тут ніби це тому, що течія швидка. Подивився я на швидкість, виміряв її і, виходить, по-моєму, що швидкість на незамерзання ріки впливати не може. Для того, щоб річка не замерзла, треба, щоб це був водоспад.

— Які ж причини, що річка не замерзає, — задав таке запитання я собі, вирішивши, що гіпотезу про надзвичайну швидкість треба одкинути. Спочатку ніяка відповідь на це запитання в голову не приходила. Тим часом я провадив свою постійну роботу. В мої обов'язки входить робити гідрологічні порізи. Я вивчаю якості води. Якось звернув увагу на температурі різних глибин Байкалу, ось тут проти Шаманського каменя. Тоді я й підійшов до розв'язання питання, чому Ангара не замерзає. Виявилось — температура води в Ангари відповідає температурі байкальських глибин. Що далі від річки по озеру, то глибше зустрічається температура, рівна температурі води річки. Саме інтересне, що од річки можна провести в озеро підводну лінію рівних температур. Лінія ця не горизонтальна, а крива. Кривизна її збільшується рівнобіжно

---

* Автор не криється, що цей один був саме він.

либині озера. Вже недалеко від Шаманського каменя температура води на поверхні озера значно різниться від температури води в Ангари. Тоді я подумав, що коли так стоїть справа літом, то, мабуть, так само і зимою — температура глибинних вод Байкалу дорівнюється температурі води в Ангари. Літом поверхні води Байкалу тепліші, ніж води Ангари. Зимою озеро вкривається кригою, річка — ні. Значить, зимою вода в Ангари тепліша, ніж температура Байкальської поверхні. Чому вона тепліша? Ясно, тому, що Ангара висасує глибинні води озера. На великій глибині вода має завжди постійну температуру. Принаймні хилитання температури там дуже незначні. Для нас літом температура великих глибин низька, зимою вона висока. Зимою тепла глибинна вода безупинно прибуває до Шаманського каменя, тому там і немає криги. Далі по Ангари ця вода поволі охолоджується і щодалі від джерела, то швидше замерзає.

На екскурсантів відкриття гідролога і його лекція особливого враження не справили, зате сам він відчував піднесення і говорив із захопленням.

Тепер він остаточно перевіряв свої висновки. Його спостереження і висновки так саме, як і спостереження другого співробітника наукової станції наддонною кригою, мають велике значення для будівників першої од джерела Ангарської електростанції.

Цікава річ на Ангари — це так звана донна крига. Ангара починає замерзати з дна. На дні утворюється перша крига і потім підіймається на поверхню води, але раніш сама випирає воду, призводячи цим до зимових розливів ріки.

На науковій станції працює професор, що займається виключно вивченням криги на Ангари.

Іркутська філія Ангарбуду дуже цікавиться цими дослідями. Плєн цих спостережень погоджують між собою робітники наукової станції та робітники Ангарбуду.

Таке розповів гідролог випадковим екскурсантам.

„Чайка“ поверталась назад. За час подорожі вітер посилювався і хвиля вже сильно розгойдувала катер. Пахощі горілої бензини неприємне били в ніс.

Один з екскурсантів трохи поблід. Йому було „трохи не по собі“, як кажуть росіяни.

Ранішній туман над дальніми масами байкальськими давно зник. Можна було милуватись краєвидом Сибірської Швейцарії. Таку назву придбав Байкал з горами, що його оточують. Місцеві патріоти часто посилаються на запевнення невідомих мандрівників, нібито цей краєвид дуже схожий на швейцарський, але кращий за останній.

Біля пристані стояв новий пароплав. Це був маленький „Каландарашвілі“, що з великими труднощами, переборюючи сильну течію Ангари, прийшов сюди з Іркутського. Тут не завжди правильно вимовляється ім'я. Часто можна почути оповідання про дідуна Карандашвілі.

Каландарашвілі — це оригінальна і дуже кольоритна постать. Він був відомим керівником повстанського руху в цих краях. Ось коротка біографія цієї людини.

Йому було 43 роки, коли спалахнула Лютнева революція. Ця революція звільнила з Іркутської в'язниці анархіста Нестора Каландарашвілі, що чекав там на суд за замах на генерал-губернатора Селіванова.

Царські урядовці ставились до Каландарашвілі, як до карного злочинця.

Цьому сприяли чудні витівки Каландарашвілі. Бувши ідеалістом, він завжди носився з різними чудернацькими ідеями. Наприклад, склав проект „уголи чести“ з іркутськими злодіями на перехід їх до чесної праці. Але не зважаючи на свій ідеалізм, тов. Каландарашвілі завжди був активним борцем проти царизму. З двадцятилітнього віку він кинувся в революційну боротьбу. З початку був есером-максималістом, брав участь у селянських повстаннях на Кавказі, доставляв із-за кордону зброю, влаштовував терористичні напади та організовував експропріації. Вже тоді уряд призначив нагороду за нього, але він втік до Одеси, де пристав до анархістів.

1907 року в Одесі Каландарашвілі заарештували. За недостатністю доказів проти нього суд ствердив вирок до заслання в Сибір. Дорогою Каландарашвілі втікає, приїздить до Іркутського, де зв'язується з місцевими терористами, щоб незабаром, завлячуючи провокаторам, знов опинитись у в'язниці.

Після Лютневої революції Каландарашвілі організовує в Іркутському кавказьку дружину. Під час юнкерського повстання він допоміг Червоній гвардії перемогти. За дорученням радянської влади Каландарашвілі організовує в Іркутському перший кінний дивізіон. Після повстання чехословаків Каландарашвілі разом із Червоною армією відступає на Забайкалля. Але незабаром на чолі свого дивізіону пробивається в Іркутську губерню і починає об'єднувати місцевих повстанців. Створюється ціла армія Каландарашвілі. В армії повстанців запроваджується дисципліну. Утворюється правильна військова організація. В частині призначається комісарів, видається газету.

Літом дев'ятнадцятого року партизани Каландарашвілі створили серйозну загрозу колчаківському тилу. Великі загони білогвардійців, що висилались проти Каландарашвілі, зазнавали поразки. Партизани Каландарашвілі прискорили розгром Колчака Червоною армією.

Весною 1920 року вони вщент розбивають загін генерала Сукіна. І одразу після цього Каландарашвілі рушає на далекосхідний фронт проти японців, що допомагали отаману Семенову. Два дні триває запальний бій між японцями та партизанами. Перед тим японці прорвали червоний фронт. Під час того бою Каландарашвілі було декілька разів поранено, але він не покинув бою. Наслідком того бою був відступ японців. Ця перемога Каландарашвілі.

швілі прискорила перемір'я між червоними і японцями та евакуацію японського війська назад, на Схід.

Полікувавши свої рани, Каландарашвілі поїхав у Москву. Там його прийняв Ленін. Ця зустріч мала для старого партизана величезне значення. В розмові з Володимиром Ільїчем він підвів підсумки довгим рокам своєї революційної діяльності і дійшов висновку, що анархізм не здатний знищити панування капіталізму. Каландарашвілі вступив до комуністичної партії.

Він повертається до Іркутського. Тут корейські національно-революційні організації запрошують його на військову роботу для боротьби за незалежну Корею проти японських імперіялістів. Він їде на корейський кордон і там допомагає корейським революціонерам своїми знаннями і досвідом. Але незабаром йому довелося залишити Корею і поспішати в тайгу Далекої Якутії. Там, за допомогою японських імперіялістів білогвардійці і куркулі повставали проти Якутської радянської республіки. Тут малося на меті спровокувати війну між Японією та Радянською Росією. Щоб розв'язати це становище найкраще, Якутська республіка запросила на допомогу Каландарашвілі. Він негайно прибув до Іркутського, за два тижні зорганізував загін очолив на 300 чоловіка і рушив у Якутію. З шаленою швидкістю загін Каландарашвілі пройшов тисячу кілометрів, напав на білих біля урочища Мар, розбив їх і примусив тікати на північ, але за кілька днів по тому сталося нещастя. Каландарашвілі з невеликим числом людей їхав у авангарді свого загону. В тайзі легко зробити засаду. В засаду білих попав Каландарашвілі. За кілька хвилин було вбито 47 червоних вояків. Серед них загинув і Каландарашвілі. Загін, що швидко наблизився до місця бою, знайшов його труп. Каландарашвілі поховали в Якутському.

Але великою популярністю користувався славний партизан серед трудового населення Прибайкалля. На вимогу трудящих Іркутського та старих бойових товаришів Каландарашвілі його труп було одкопано, провезено через тайгу і восени 1922 року поховано в Іркутському.

Спогади про завзятого кавказця надовго залишились серед байкальців та іркутчан. Каландарашвілі загинув відносно молодим, — сорока восьми років, — але ще за життя його кликано дідуньом. Тривожне життя постаріло, а довга борода, яку носив партизан, робила вражіння чималого віку. Лише стан його, стрункий, як у молоді дівчини, дизував очевидців.

Така історія Каландарашвілі за найбільш точними переказами. А крім них, є ще багато легенд і неперевіраних оповідань про цю сильну людину, чийм ім'ям названо красивий пароплавчик.

Коли випадкові екскурсанти закінчили свою екскурсію і вийшли на пристань, пасажирів на залізничній станції було стільки ж, як тоді, коли від'їздили. Попрощавшись з гідрологом і кріпко стиснувши йому руку, партизан пішов довідуватись, коли, нарешті, він зможе виїхати з Іркутського.

На станції ніхто нічого не знав. Черговий пропонував бути терплячими, начальник станції ховався від пасажирів, а касир спочивав від своєї тяжкої роботи: він же за дві доби навряд чи продав два квитки.

Зі Сходу прийшов вантажний потяг. Паротяг брав воду і маневрував з якимсь вагоном то одчепляючи, то чіпляючи його до ешелону.

Серед пасажирів були такі, що ладналися їхати далі на гальмах товарних вагонів. Звичайно, таким способом могло поїхати небагато. До того ж залізничники противились такому способу пасажирського руху і на площадки біля тормозів нікого не пускали.

Більшість пасажирів була в цілковитій безпорадності. Нікого вже не цікавили властивості Байкалу, Шаманський камінь і швайцарський гірський краєвид. Всі думки кожного з них були зайняті потягом. Величезній більшості з них треба було до Іркутського. Сидіти в семидесяти кілометрах од мети своєї подорожі, бо в потязі немає місць, — це все обурювало.

— Можна вже було пішки зайти, — обурливо говорили одні.

— Зовсім легко, — підтримували їх інші.

— Депресія, — сказав старенький професор, що їхав з геологічних розвідок біля Ангарського, показуючи своєму супутникові студенту головою на похнюплених подорожніх, і розуміючи тим словом їх настрій.

— Це нікуди не годиться, — заявив партизан, і чомусь пішов до вагонів вантажного потягу.

Про його наміри почали догадуватись, коли він став одчиняти двері одного вагону, другого, третього і так далі.

Всі вагони були порожні.

— В порожніх товарних вагонах можна їхати?

— Можна.

— Ходімо до начальника станції, — і партизан повів цілий гурт за собою.

Розмова в конторі була енергійна. Насамперед начальник станції рішуче відмовився дозволити пасажирам їхати товарним потягом. Пасажири почали кричати. Але партизан підніс угору кулак, і цей жест призвів до мовчання.

— Ви скажіть, ви бюрократ чи ні, — звернувся він з запитанням до начальника станції.

Од цього запитання начальник станції поточився назад і... сів.

В мовчанні крикливих пасажирів і виразі міцного кулака, що на одну секунду було знявся над головою партизана, начальнику станції відчувалась загроза.

— Я не маю права дозволити вам товарним потягом їхати.

— Хто це вам сказав?

— У нас є інструкція Наркомшляхів.

— Та на чорта мені ваша інструкція, коли у мене на плечах є голова. Тепер я вас питаю. У вас на плечах голова чи порожня банка з - під консервів?

— Ви не ображайте, — посі начальник станції.

— Садови нас на товарний. Досить тримати. Тут з голоду пропадемо,— закричали пасажирів.

На цей раз партизану ледве вдалось їх втихомирити, і він знову звернувся до начальника станції:

— Товаришу, я вас не ображаю, мені здається, що у вас на плечах таки справжня голова, а не коробка. Скажіть своєму касирові нехай продає квитки і одправляйте замість товарного товарно-пасажирський. Ви ж самі бачите, яке наше становище... Не йти ж нам справді пішки.

Начальник станції наче опам'ятався. Він був згоден, що становище пасажирів було важке, телеграфував по всіх дистанціях про них, але так розв'язати питання, як йому пропонували, не міг. Йому, як і переважній більшості залізничників, „інструкція“ була за найважливіший закон.

— Заждіть десять хвилин — звернувся він до пасажирів — зараз я про це телефоном перебалакаю з Іркутським.

— Добре,— за всіх сказав партизан,— тільки коли там заперечуватимуть, покличете до телефону мене. Буде наша перемога,— говорив він, коли всі вийшли од начальника станції.

— А коли відмовлять?— спитав хтось.

— Тоді телеграфуємо краєвим центрам, виконкому й парткому. А цей товарний потяг без нас не піде. Не чехословацька і не колчаківська ж тепер влада.

Телеграфувати до краєвих центрів не довелось. За двадцять хвилин все було погоджено. Касир впрів, поспішаючи видавати квитки. Тому що потяг був товарний, — квитки йшли наполовину дешевше.

— Це нам проценти за витривалість,— жартували пасажирів.

Вагони розчинялись з двох сторін. Начальник станції всіх садовив в серединні вагони ешелону, очевидно, побоюючись за катастрофу.

Один із залізничників розповів про недавню пригоду з товарним потягом на Байкальській залізниці. На тормаз без нічого дозволу сіли двоє робітників. В дорозі сталась аварія. Обоє робітників було забито. Справу розбирав лінійний суд і за цей випадок засудили старшого кондуктора на один рік умовно. За те, що не доглянув. Мусить-слідкувати, щоб ніхто сторонній не сідав.

— То вже наша справа гинути. Ми на те служимо і гроші одержуємо, щоб ризикувати,— закінчив залізничник своє оповідання з таким виразом на обличчю, наче він був літун, який літає на аероплянах системи до чотирнадцятого року.

І тут же, щоб нагнати страху, додав:

— Звичайні пасажирські вагони під час катастрофи б'ються до п'ятого в'ярд. М'які вагони б'ються не більше одного або півтора. Міжнародні такі кріпкі, як і паротяг — вони зовсім не б'ються. А от такі товарні, якими ви їдете, літають в тріски на півешелона.

Хтось з одружених пасажирів, побоюючись за нерви своїх дружин, прогнав балакуна геть від вагону.

Нарешті, потяг рушив. В той же момент з якоря знялась „Ангара“: вона пішла на північ, везучи людей на дикий острів Ольхов в непривітний Ангарськ та до далеких золотих розсіпів.

В цю мить сонце сховалось за хмари, Байкал став похмурий і непривітний. З потягу було видно Шаманський камінь і птиць, що кружляли над ним. Десь далеко, на воді видніла якась крапка. То—катер. Можливо, „Чайка“, а може один з катерів звірорадгоспу. І такий радгосп є над Байкалом. Там плодяться лисиці, олені та кролі.

Праворуч залізниці бігла ріка, жбурляючи піною над підводним камінням, а ліворуч потяглись високі горби з штучними обривами: їх підривали і скопували, коли прокладали залізницю.

Позаду лишались Байкал і знаменита Кругобайкальська залізниця, про яку існує переказ, що вона коштувала царському урядові стільки разів по три карбованці, скільки трьохкарбованцевих папірців можна вислати на ній.

Царський уряд залишив після себе знамениту побудову, але ця побудова поруч Ангарбуду, який має збудувати радянська влада,— лише невеличка деталь.

ІВ. БРИТЧЕНКО

Ударник Рутченків-
ської мехмайстерні

Д О Б Р О В І Л Ь Ц І

Вісім нас —
од варстатів з заводу,
сталедзвонних,
палких юнаків.
Крізь осінні дощі,
у негоду
ми пішли штурмувати прорив.
Їдкий сміх
і наруги й образи
нависали шпигучим колоссям
у рішучий, стурбований час.
В серці юнім
знести довелося...
В небі димом
замурзані хмари
водоспадом купають день,
з пламеніючим в грудях
жаром
на буксир із заводу ідем.
Молотками-серця у грудях,
кров по жилах
гаряча біжить.
Сірим днем
у кипучих буднях
розквітає індустрії світ.
Товариство!
В стурбований час —
ріжте крицю,
не спить на роботі.
Ми йшли ось до тебе,
Донбасе,
робітничих колон юні чоти...

Донбас. Стадіне-„Молодняк“

ВАСИЛЬ БАСОК

Д В І П О Е З І І

РАДІСТЬ УТОМИ

Ми славим, славим день і труд,
і ношу радісної втоми,
і час.

коли гудки ведуть
людей натруджених додому...
На захід сонце — колесом
До неба — гуд сирен...
... Склонився день...
І клонить сон...
і клонить віти клен...

ПЛЯКАТ

Багрянцем заходу
скривавлені квартали.
Гарячий день
за містом догорів.
Вже третю зміну
ревищем скликали
сирен
в смерчах димарів.
Спішили люди до роботи стати,
щоб безупинно
рухались варстати.

Лише один
біля воріт задуб —
ганьбою
за розтрату днів заклятий.
А перед ним
усмішку з губ
плював
прогульник на плякаті...

К. ГЕРАСИМЕНКО

Ш У М М А Ш И Н О В И Й

Пісня

Грими, наше пісне, як громи, грими,
щоб дибались димом Донбасу дими,
щоб серцем гарячим забився мартен,
в підземному неводі вугільних вен.
Сьогодні ми кинули гасла нові
за шум машиновий, за врубів дзвін.
Удвоє, утроє добутку зрости,
в весну індустрію
ламайтесь пласти.

Серця у нас, юних, як домни горять:
Не „20“, а „200“
піднять на-горя.

Серця у нас, юних,
палкі і прості —
розбили проривів ми марево стін.

Грими, наше пісне,
в октави вростай,
щоб правда тобою
дзюрчала проста:

як з боем відважно у шахті „Артем“
юнацький порив за машину росте.
Як шахта „Щоглівка“ по „200“ дає,
несучи на плечах конвеєрний день.

Грими ж, наша пісне,
в серцях пломеній
Про шум машиновий,
про врубові дні.

Донбас, Сталіне-„Молодняк“

ОГЛЯД КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

СТ. КРИЖАНІВСЬКИЙ

Д В І Б Р И Г А Д И

ОГЛЯД комсомольської літератури та літератури про комсомол, що його проголосив ленінський комсомол, повинен стати першим етапом до виконання вимог, поставлених перед пролетарською літературою від комсомолу:

„Пролетарська література має утворити збірні типи героїв соціалістичного будівництва і класової боротьби, що володіли б розумом мільйонів трудящих, а яких вони могли б брати приклад“.

О. Косарев.

Особливо посилюється роль і значення огляду в світлі листа т. Сталіна „О некоторых вопросах истории большевизма“ в напрямку виявлення і нищення троцькістської і всілякої іншої контрабанди, що протаскується в художній літературі як зброя класового ворога.

Завдання огляду—перевірити відповідність художнього слова, як класової зброї пролетаріату, до вимог соціалістичного будівництва, допомогти комсомольській літературі і пролетарській літературі в цілому в боротьбі за велике більшовицьке містечко, за створення магнетобудів літератури за більшовицьку ідейність пролетарської літератури.

Виходячи з цих завдань, огляд, звичайно, не можна мислити відірвано від проблем творчої методи пролетлітератури. Треба взяти під огляд творчу методи кожного пролетарського письменника й поета, щоб виявити все негативне і шкідливе і намітити позитивну програму вироблення творчої методи діалектичного матеріалізму. В процесі огляду комсомольські письменники повинні навчитись і знати, що треба і чого не треба.

Отже, огляд комсомольської літератури є зараз найголовніша ланка в цілому ланцюзі розгортання творчої дискусії. Маючи за основу всі ці завдання, треба підходити до кожної ділянки комсомольської літератури, зокрема до питань комсомольської поезії.

Маємо за мету розглянути дві книжки поезій. Перша—М. Нагнибіда. І. Калянник. С. Роговик—„Бригада“ робітничої поезії, друга—В. Гудим, Г. Саченко, Дм. Чепурний,—„Ентузіясти епохи“—виробничі поезії. Отже, тематика обох збірок однакова—робота, виробництво і весь комплекс почуттів, що зв'язані з виробництвом. Постає надзвичайно цікаве запитання—що нового вносять в комсомольську поезію ці порівняно нові для української поезії мотиви.

Перший колектив авторів—робітники ударники, закликані до літератури, другий—київські молодняківці—старші стажем і кваліфікованіші як поети. Звичайно, було б неправильно і шкідливо протиставляти робітників-ударників, закликаних до літератури, старішим віком пролетарським поетам, але не секрет, що перші вже іноді випереджають декого із старших поетів, яким не завадило б повчитись багато дечого у робітничих авторів. Отже, певне зіставлення може бути тільки корисне.

Безперечно, на поетичному фронті відбувся корінний злам. 1930 рік був роком переламним для поезії, коли помічалось особливе відставання на поетичному фронті від темпів і завдань реконструктивного періоду і особливо з боку нової

якості, якої ще не спромоглася дати на той час поезія. Але вже 1931 рік — рік розгортання призову робітників-ударників до літератури — дав чималий і кількісний і якісний доробок, поряд з ще неперевершеним відставанням, з наявністю низки негативних моментів — схематизму й раціоналізму, що спричинені невисоким світоглядним рівнем, недостатнім, іноді тільки зверхнім перешикуванням, „пристройкою“ до нової тематики, замість глибокого озброєння марксо-ленінською теорією і ґрунтуванням свого світогляду участю в практиці соціалістичного будівництва.

На мою думку, моменти творчих зривів і мовчанок в окремих поезіях можливі й надалі, коли ці поети будуть відриватися від *виробничого* оточення, бо для кожного поета особливо важлива безпосередня участь у житті виробничого колективу, що його свідомість він повинен відбивати і формувати своїми віршами, оскільки:

„Філософи тільки по-різному поясняли світ, а мова йде про те, щоб його змінити“ (К. Маркс — „Тези про Фюєрбаха“).

Кажучи про потребу для поета безпосереднього зв'язку й участі в житті певного виробничого колективу, я ніяк не маю на увазі затушувати передової ролі теоретичного озброєння для поета, а маю на увазі постійне поєднання теорії з практикою соціалістичного будівництва, адже:

„Відомо, що теорія, коли вона є дійсно теорія, дає практикам силу орієнтування, ясність перспективи, певність у роботі, віру в перемогу нашої справи“ (И. Сталін).

Розвиток кожної окремої поетичної індивідуальності нині можливий тільки на ґрунті тих завдань, що встали перед пролетарською літературою — створення збірного позитивного типу — героя нашого часу, соціалістичного будівництва, а значить завдань показу героїв в поезії, відбиття в ліриці нових соціалістичних почуттів і переживань саме цього героя — робітника-ударника. Ці завдання є так би мовити критерій істинності для кожного поета, бо „природа творчості в основі матеріальна“, а звідси висновок, що оволодіння творчою методою діалектичного матеріалізму вимагає якнайщільнішого зв'язку з виробничим середовищем, перешикування кожного поета, інакше бо перед ним стоїть загроза фальшу, нещирости, пустодзвонства.

I

Як відзначено, поезія авторів робітників-ударників вже має елементи нової соціалістичної якості, якості нових соціалістичних почуттів. Для всіх трьох авторів характерне конкретне, образне сприйняття дійсності, образне — в першу чергу, а не схематично-раціоналістичне, хоч цих елементів їхня поезія не цілком позбавлена.

У віршах поетів „Бригади“ є декілька однакових характерних лаят-мотивів.

Перший — зіставлення боротьби на військових фронтах з боротьбою на виробничих фронтах — подолання проривів з виконанням промфінпланів ударною роботою на всіх фронтах п'ятирічки і відповідальности за ці fronti, тобто розуміння різних етапів боротьби, як ланок одного ланцюга — боротьби за соціалістичне суспільство.

Микола Нзгнибіда у „Пісні про бригадира“ таке порівняння бере за провідну ідею вірша. Загін котовців має наказ, вважає за свій червоноармійський обов'язок:

... затримати банду
за сім годин,
хоч кулею,
хоч шаблею,
хоч трупом своїм.

Цей момент, взятий певним формальним прийомом, що зветься в кіно — „нап'яли“, що є загадка, минуле, а сьогоднішнє — цех, і той же обов'язок, таке ж завдання на виробничому фронті:

В кожного в серці,
наче вбитий клин —
дві тисячі деталей
за сім годин.

Той же мотив наступності в І. Каляніника у вірші „Степова“:

Чернігівські хлопці
любили дівчат,
ішли і рубали
ворога з плеча.

А тепер, в нових обставинах:

Чернігівські хлопці—
видно з гори—
з дівчатами разом
ведуть трактори.

Розуміння класових завдань пролетаріату і колгоспного селянства на кожному етапі соціалістичного будівництва—такий лаят-мотив цих віршів.

Другий мотив, не менш цікавий від першого і що з нього, власне, виходить—розуміння, що окремий процес, факт, ділянка, яку оспівує поет, не є самоціль, а є складова частина загального процесу соціалістичного будівництва.

Це правильне розуміння принципу матеріалістичної діалектики, що загальне ми уявляємо тільки з окремого і через окреме, коли поет, активно пізнаючи дійсність в єдності протиріч, на основі ведущого протиріччя, показує їх через окремі риси, образи й факти.

Наприклад, С. Роговик у вірші „Мотор“ не просто розповідає про процес виробу мотора, а дає художнє узагальнення, дає синтезу:

У тебе ж
найкраща робота—
мотор для станції
Казакстану.

Для цієї країни, малорухомість якої збудив Турксіб, мотор сприятиме індустріалізації країни, а тому:

Як мрію,
привошу
сонце індустрії.
Хай в кишлаках
далеких
Горить мій труд,
зоріє.

Той таки мотив розуміння мети своєї роботи, її конкретних наслідків, відповідальності за всю виробничу програму, а не тільки за свою ділянку (хоч за неї—в першу чергу) бачимо в І. Каляніника („Ударник“):

Крізь цех я бачу
далечінь,
швидкий
по рейках
потяг мчить

.....
Для нього я
пустив верстат
і мрія
в дійсність пророста.

Почуття господаря, класи гегемона, що виховує вольову, цілеспрямовану людину, поетично відображене, є найбільше досягнення робітників-ударників.

Третій лаят-мотив, що однаково є в усіх трьох авторів „Бригади“, — потреба пісні, що у злагоді з працею, що допомагає їй.

М. Нагнибіда закінчує „Пісню про бригадира“:

Щоб молодість була
із кожних очей,
щоб пісня шугала
за кожне плече.

Разом зі зростом моді нашої країни зростає нова пісня.
В І. Каляникова:

Я бачу
крізь дим і шум
країна встає моя,
пісня встає моя,
як з фонтану,
невпинний струм *

Чи все виключно добре в збірці „Бригада“? Далеко не все. Було б шкідливо непотрібно захвалювати молодих авторів, не сигналізуючи небезпек, що перед ними стоять. Лінія нашої критики мусить іти в напрямку відзначення і виправлення хиб ідеологічного, формального порядку в творчості робітників-ударників, закликаних до літератури.

Ніяк не можна не відзначити результатів „пролітфронтівського“ виховання Нагнибіди, Каляникова, Роговика. Це виховання йшло й по лінії творчої методи—активного романтизму. Така творча метода не спроможна показати об'єктивно і повно нашу соціалістичну дійсність. Зараз є певна загроза недооцінки романтичних впливів на молодих поетів, в масштабі всієї нашої пролетарської поезії. „Родимі п'ятна“ романтизму в авторів видно в абстрактному трактуванні нашого будівництва, в певній схематизації життя, в неконкретному підході до життєвих явищ—це безперечно ознаки романтичної творчої методи. Наприклад, поети „Бригади“ весь час говорять про молодь, про роботу, про ударництво і в них ці процеси якось відірвані від колективу, немає уявлення про колективний характер нашого життя і роботи, і навіть, як це не дивно, на протязі всієї збірки зовсім не згадано комсомолу, тобто комсомол випав із комплексу емоцій поетів. Відбиваючи психоідеологію молодого робітника, як можна випустити провідну роль партії і комсомолу у зростанні робітничої молоді? Це показує, що в них ще не має повного органічного злиття з виробничим оточенням, з виробничим колективом.

У тому ж вірші „Ударник“ Ів. Каляникова ударник швидше схожий на рекордсмена, бо не видно міцного зв'язку ударника з колективом, з бригадою, навпаки,—весь час підкреслено „я“:

Я чую крові
дзвін важкий
.....
Довести мушу я
усім:
За дві години,
а не сім
.....
я завдання
виконав на сто.

Кожна індивідуальність росте в колективі і через колектив, а підкреслюючи тільки „я“ ударника, поет тим самим викривляє провідні лінії нашої дійсності.

Так само треба відзначити елементи літературщини і некритичне переймання чужих зразків в поезіях „Бригади“. В М. Нагнибіди помітне наслідування В. Мисика, почасти Крижанівського (у вірші „Дніпровська весна“), майже в усіх віршах непереборена естетизація й споглядальність („Зустріч“ „Дніпровська весна“), де поет у відбитті своїх емоцій не може звести кінці з кінцями. Я вважаю ці огріхи в значній мірі за результат пролітфронтівського активно-романтичного виховання.

* Авторської розбивки не дотримуюсь.— С. К.

Збірка „Бригада“, безперечно, маючи певні досягнення, задовольняє тільки елементарні вимоги до поезії, зокрема до лірики. Треба сказати, що в ній ще не знайшло собі місця показ нового ставлення до праці і в зв'язку з тим показ героїв соціалістичного будівництва, хоч у дальнішій своїй творчості вони йдуть по лінії показу героїв. „Бригадир“ — поема Ів. Калаянника — є одна з перших вдалих спроб такого показу.

Всім авторам треба посилено працювати над своїм творчим удосконаленням, боротися в своїй поетичній практиці за партійність поезії, за показ героїчної боротьби комсомолу.

II

„Поезія має давати художню синтезу фактів“, — правильно відзначив у передмові до збірки „Ентузіясти епохи“ П. Колісник, і зазначаючи на елементи схематизму в ній, він оптимістично запевняє, що це хибка, яка легко піддається ліквідації.

Насправді схематизм для пролетарської поезії — далеко серйозніша хибка і вимагає від поетів книжки „Ентузіясти епохи“ творчого переозброєння, потреби стати на рівень передових ідей нашого часу, зміцнити свій світогляд, який визначає боротьбу за пролетарську творчу методу, а значить — за переборення схематизму, що є вияв зовні засвоєних і показаних, в поезії ідей, що не знайшли собі potwierдження в поетових почуттях.

Наприклад, цей схематизм у Віктора Гудима, в багато разів друкуюваній поемі „Салдати п'ятирічки“*, виявляється, як невміння образно показати дійсність, невміння показати протиріччя її, на основі провідного протиріччя, що й спричиняє схематизм в поемі, хоч для В. Гудима схематизм — не головна небезпека, а швидше — естетизм.

Образ Льоні — позитивна схема, постать Шалімова — негативна схема, механічно протиставлені одиниці, не подані в колективі — в цьому головна хибка поеми. Льоня, за автором, герой „без страху и упрека“ і все ж таки цей герой далекий від того ідеалу збірної позитивної типу, про який говорив т. Косарев. Далекий він саме через свою схематичність, нежиттєвість, відірваність від колективу робітників і комсомольців своєї шахти.

Так само схематичний Шалімов. Це одвертий „злодій“, що явно заявляє „буду свої просувати гасла“. Партія і комсомол нещадно вигонять правих опортуністів і „лівих“ закрутників, коли вони „свої просувують гасла“, але коли вони ховаються і з-підтишка шкодять, треба нещадно зривати з них маски, показати їхні справжні ворожі обличчя — таке завдання пролетарського поета.

Щоб показати процес механізації Донбасу, невідкладну потребу її, для цього необхідно протиставити механізацію ручному видобутку, оскільки процес механізації виходить в першу чергу із завдань соціалістичної реконструкції промисловості, з потреби полегшити роботу шахтаря, і одночасно потреби збільшити вугільний видобуток.

Механізацію треба розуміти як головну ланку всього ланцюга, що витягне видобуток в Донбасі до стовідсоткового виконання плану.

Цей принцип марксо-ленінської науки діалектичного матеріалізму треба засвоїти кожному поетові:

„Одной из черт большевистской партии является умение на каждом данном этапе найти главное звено, ухватившись за которое можно вытащить всю цепь („Правда“ — „Главное звено в работе комсомола“).

А у В. Гудима механізація розуміється так:

Треба електрики і машин —
кайло тепер кинь.
Наша сила (кайло, між іншим) —
кабель просмолений Штерівки.

* Як назвати з погляду поетичної етики п'ятиразове друкуювання одного твору — в „Глобусі“, в „Молодіжці“, окремою книжкою, в „Ентузіястах епохи“ в збірці „Маршрути“.

Таке протиставлення чисто механічне, а тому й неправильне.

„Розмова з майстром“ має загальну хибу нашої поезії — споглядальність, а відтак споглядання з боку призводить до естетизації, а естетизм виробничий, машиновий, замишування з технологічних процесів, з машин, не вбачаючи за ними класових, виробничих взаємин, є така ж небезпека, як і небезпека всякого іншого естетизму.

Щоб виріс показник, коли вклучу
коefficientом
індикаторної
діаграми.

Чи не правда, як гарно сказано? Мовляв, гарно тому, що не зрозуміло...

Дмитро Чепурний у віршах, поданих в збірці „Ентузіастична епоха“, показує певний творчий зріст. Коли раніше багато з його віршів були позначені емпіризмом, сходили до споглядальності, а тому не було в нього поетичного розуміння зв'язку і спрямованості окремих явищ і фактів, що про них він писав, то в цих віршах, хоч він ще далеко не переборов таких хиб, але в нього вже є певний поетичний висновок:

Ентузіазм
і весь порив
не вибуха
на мить, як порох.
Порив
нескінчено горить,
у кожний час,
у кожну пору...

У вірші „На Донбас“ подано малюнок мобілізації комсомольців на ліквідацію прориву в Донбасі і те добровільництво, той порив, з яким пішли комсомольці на заклик ЦК:

Бо без вагань
ціла сотня рук
умить
піднялася вгору.

Для Чепурного його останні вірші тільки перші кроки, бо для нього потреба ідейного і творчого росту особливо ясна.

Говорячи про Г. Саченка треба одразу сказати, що в нього особливо помітна небезпека естетизму і поряд з цим раціоналізму. Отже, для нього особливо гостро стоїть потреба творчо-методологічного перешикування, тобто перегляду своєї творчої методи і визнання її за хибу. В чому ж справа?

А справа в тому, що в Саченка взаємодія розуму й почуттів іде не за рахунок домінанти першого над другим, а виявляє розрив, що можна побачити і з лексичного матеріалу, і з системи його образів, з того, що в нього особливо кидається в очі підміна свіжих нових образів, які правильно розкривали б і показували дійсність літературно-сумлінного гатунку, що система його образів в багатьох віршах є зовсім не пролетарська.

Доведемо це на прикладі непоганого в цілому вірша „Ремонт домни“, де з перших же рядків дає себе знати неправильна, чужа образність у поета.

На обрій домни встали в ряд,
Горять, немов хвости комет.

Гудок роз'ятрить сонця ранку
Вони хриплять — жадкі потвори (домни? — С. К.)
Знесуть заслони, мов фіранки
В сталевім (?) плаві гаснуть зорі.

Це є типова інтелігентська естетизація, і ніякого виробничого малюнку тут не подано, і ніяких виробничих образів немає, тож зовсім даремно запевняє

Є. Адельгейм, що Саченко вдало дав діалектику образу, дав синтезовані образи. Коли тут і є діалектика, то у всякому разі ідеалістична, а не матеріалістична.

Адже отака гофманська, середньовічна образність не стверджує позицій пролетарської поезії:

Ми знаєм зборища картин
про пекло Дантове чортів,
Турніри лицарів вельможних,
та з ними їх — рівнять не можна.

Не можна то ^ине можна, але на що ж рівняє їх Саченко? Ми знаємо багато випадків, коли елементи відштовхування перетворюються на ствердження певних творчих засад, коли їм не протиставлено інших чинників, як і є в даному разі.

З пробоїв тисячі горюн
Лилися дивним водоспадом.

Ця естетизація в стилі середньовічних класиків, по-моєму, шкідлива. Звичайно, треба відрізняти шкідливе безиредметне естетництво від питань естетики взагалі, що у нас зовсім мало розроблені. Звичайно, критерії естетичного для соціалістичного устрою зовсім протилежні буржуазній естетиці, вони зумовлені новими почуттями й емоціями, новим ставленням до праці класи, що героїчно бореться за утворення соціалістичного устрою, що через жорстоку класову боротьбу йде до створення безкласового суспільства. Тільки той, хто заперечує існування мистецтва за соціалізму, тільки ліквідатори мистецтва можуть відкидати і всяку естетику. Питання естетики в нашому, пролетарському розумінні треба дослідити і розвинути.

На основі вищенаведених зразків ми застерігаємо Саченка від поглиблення впливів класово чужої нам ідеології, що йдуть лінією буржуазного реставраторства в поезії („Все отживающее стремится обновиться и удержат свою позицию во вновь нарождающихся формах“ — К. Маркс), а відтак і епігонства. Для нас епігонство означає не тільки формальне наслідування якимсь поетичним зразкам, а й ідеологічні класово чужі нам впливи, які запозичаються разом із формальними властивостями. Як, наприклад, запозичити у Б. Пастернака чи Сельвінського їхні формальні здобутки, не зачепивши їхнього дрібнобуржуазного індивідуалістичного світогляду?

І в Г. Саченка елементів епігонства не доведеться пильно шукати. Візьмемо програмовий вірш Саченка „Репорт-відозва“. Перша-ліпша строфа з цієї декларації говорять:

Ми раді
(і радість на працю помножимо).
Над плянами гнутимем дні і ночі.
Вислідим кроки диверсій ворожих.
Республіці крикнемо:
праці хочемо.

Ніби все гаразд. Мова мовиться про молоде радянське покоління і т. д. Візьмемо, не гаючись декларацію „вождя“ російських конструктивістів Сельвінського — вірш „Переходники“:

Мы знаем язык объективных условий.
Мы видим итог концентрации.
Мы взвесим сколько литров крови.
Нам придется истратить.

Починаючи з формальних властивостей і кінчаючи ідеологічними настановленнями конструктивізму (популицьке розрізнення — ми і республіка, ніби „вони“ існують окремо від республіки), вірш запозичений в них, і в цьому біда Саченка, що разом з поетичною технікою конструктивізму запозичає мимоволі і їх ідеологію „бізнеса“.

Щоб читачі не обвинуватили мене в цитатмакерстві, рекомендую прочитати обидва наведені вірші разом. Так сталося і з віршем „Розмова в студанатомді“, що майже списаний в К. Мітрейкіна (з кн. „Я разбиваю себя“).

Здається, недаремно деякі критики, зокрема той же же Є. Адельгейм некритично оголосили Саченка одним з найкращих комсомольських поетів, очевидно, в порядку взаємних симпатій...

Таке твердження підлягає великому сумніву. Перед Саченком особливо гостро стоїть проблема перешикування по лінії творчої методи, по лінії звільнення від буржуазної спадщини, а хиби його творчої методи мають своє коріння в його світогляді, в недостатній його загартованості проти класово-чужих нам впливів.

Прояви класово-ворожих впливів, в наслідок загострення класової боротьби в нашій країні, особливо помітні на окремих товаришах, не підкованих марксо-ленінською теорією, не загартованих в практиці класової боротьби.

Отже, роблячи підсумки в оцінці книжки „Ентузіясти епохи“, треба сказати, що всі зазначені хиби — схематизм і естетизм, споглядальність тощо є найперше хиби світогляду цих поетів. Ці якості послаблюють політичні функції поезії, бо за визначенням т. Авербаха:

„Лозунг боротьби за художественное качество — обязательное условие повышения политической функции литературы“.

Нашим критикам і поетам в процесі огляду комсомольської літератури треба йти по лінії спільної боротьби за тверду методу поезії, по лінії її негайного перешикування, по лінії творчої самокритики.

Наші письменники й поети ще не звикли до гострої більшовицької критики своїх ідеологічних і творчих помилок і своєї творчої продукції, а між тим „критика не є дискредитація, дискредитація є побоювання критики“.

Січень 1932 р.

Л. БОЛОБАН

„РОВЕСНИКИ П'ЯТИРІЧКИ“ БУДЕ НАПИСАНО ВДРУГЕ

(З приводу п'єси Л. Первомайського)

„Ровесники п'ятирічки“ — це друга п'єса Л. Первомайського про комсомол і молодь, це спроба розказати в театральних образах про боротьбу, перемоги й поразки робітничої молоді на виробництві в добу реконструкції, тоді, коли перша п'єса „Комсомольці“ відтворювала комсомол громадянської війни.

Комсомольська комунка, що фактично заступає в п'єсі цілу фабрику (текстильне виробництво) стикається з класовим ворогом — шкідником Левковим, сином колишнього власника цього заводу. Сутичка ця відбувається і перетворюється в п'єсі на боротьбу двох класових таборів по двох основних ідейно-політичних лініях. З одного боку, ця боротьба відбувається в напрямку виробничих питань — боротьба за промплян, переустановлення заводу, введення нових соціалістичних методів праці коло верстатів. По цій лінії шкідник впливає через директора, колишнього меншовика, що за його вказівками веде завод до знищення. Другою лінією комунка стикається в боротьбі з Левковим за одного члена комунки, за комсомолку Марію, яка закохалася в Левкова.

Це досить вузьке, закінчене коло дієвих чинників, визначає й дієву ситуацію. Колектив комсомольців показується тут у найважливішій сучасній дії, в боротьбі за промплян і сама схема надає поруч того широкі можливості, щоб заглибитися в образі кожного окремого персонажа, щоб показати його життя зі всіма внутрішніми переживаннями, глибоко і всебічно. Тут маємо всі дані для показу людини як збірного типа і через цей збірний тип маємо змогу підкреслити характерні особливості пролетарського колективу.

Щоб визначити, в яку залежність ставить автор героя (Марію) й гурт комсомольців, зупинімося на картині сьомій, що є в п'єсі центральна картина.

Яка драматична схема цієї картини? Марія вже кілька днів не приходять на роботу. Товариші занепокоєні. Дізналися причину — Марія закохана. Отже, братає мусить піти до неї, щоб повернути товариша до колективного коша, а разом, щоб поглянути на її „детку“. Така сюжетна обумовленість цієї сцени. Щодо загальної ідеї, то сцена ця має завдання визначити стик поміж двома силами — двома впливами на Марію, розбіжність двох сил, протилежність двох виховних систем.

Йдучи до Марії, бригада ще не знає, хто такий є цей Едгар. Проте, лиш тільки Едгар увійшов, як комсомольці ставляться до нього, як до одвертого ворога. Товаришка Марії — Лялька — одразу розпочинає наступ на Едгара тим, що не подає йому руки. Друга товаришка, здоровкаючись з Едгаром, каже:

„Чого присів?

Зверху герой, а душею клякса.

Роздавав як букашку. Отакі ви всі.

Придавила, а він і присів, і квіт.

І... де б його руки тут помити“.

А бригадир комунки, здоровкаючись з Едгаром, зразу каже йому в лице, що він ніби десь його бачив, себто висловлює Едгарові своє підозріння.

Такий вступ — знайомство з Едгаром — як бачимо, цілком суперечить пер-вісним намірам комсомольців — подивитись на „детку“, суперечить основній за-дачі приходу комсомольців до Марії (щоб вплинути на неї), а разом визначає, що комсомольці ставляться до Марії надто поверхово, що особистих її симпатій не враховують і глузують з них. Нарешті, логічно пояснити їхнє одверте вороже ставлення до Едгара, якого вони ще не знають, можна хіба тільки тим, що Едгар назови виглядає чужою людиною. Але одвертий присуд людині на підставі лише зовнішнього вигляду є поверховий і неприциповий. Чи вже ж можна в сучасних умовах на вулиці чи, приміром, в трамваї, без усякої помилки визначити со-ціального стан і загалом справжнє обличчя людини на підставі лише зовнішнього вигляду?

Попри всю штучність такого початку, завдяки цьому поворотові, картина, як драматичний уривок, одразу одержує досить хоробливий напрямок. Дієві особи, що одразу розкрили всі свої карти, до кінця сцени не мають вже жодної дієвої акції і примушені на різні лади повторювати одні й ті ж речі. Такий початок сцени найбільше шкодить виявленню якихось серйозних характеристик самої Марії.

Левкоїв, не звертаючи великої уваги на ставлення товаришів Марії, виймає вино і чарки та пропонує випити. Комсомольці, звісно, odmовляються, але Марія так само, не звертаючи уваги на присутність товаришів, охоче докладається з Едга-ром. Попри всю міщанську ганебність цієї сцени, тут, безумовно, впадає в око, що автор цілком не зважає на якусь логічну характеристику комсомолки Марії. Її, що має вже всі прихильності від глядача, він примушує робити вчинки, що не личать ні комсомольці, ні загалом порядній дівчині.

Уявімо собі, навіть, що Марія справді так таки засліплена в своєму ко-ханні (хоч автор цього не довів ніде), що не бачить нічого, крім Едгара і не зва-жає на товаришів! Але ж комсомольці? Чого ж їм далі тут лишатися нікими свідками, коли їхня товаришка отак „разлагається“ з класовим ворогом?

Коли, врешті, Левкоїв вийшов, комсомольці довго і дуже серйозно переко-нують Марію, щоб вона кинула свого коханця і повернулася до них у бригаду, на завод. Бригадир їхній і винахідник Бистрота з цього приводу виголошує дов-железного монолога.

Отже, ця сцена складає враження чудних відносин поміж колективом і осо-бою — Марією, подає низку чудних балачок, що не визначають як слід ані класових, так і інших побутових сил, що впливають на сучасного комсомольця (комсомолку) і не дає чіткої аналізи, визначення і якихось виходів з тої драма-тичної ситуації, що під удар її, за схемою п'єси, поставив дієвих осіб автор.

Треба, однак, сказати, що автор протягом цілої п'єси, перед цією сценою, ще менше скарактеризував Марію. Адже одразу, в першій картині глядач зустрічає її вже закохану в Левкоєва. І в такому закоханому стані вона лишається аж до кінця п'єси, — цебто в дієвій ситуації лишається весь час на одному місці, щоб аж в останній картині, дізнавшись, що Левкоєв є син того самого фабриканта Левкоєва, який убив колись її батька, одвернутися од нього і прийти назад, до товаришів.

Така обмеженість дієвих можливостей для головної дієвої особи наперед ви-значає надзвичайну обмеженість виразних характеристик її. Яке місце займала вона до ухилу в комуні? Яка її роль в боротьбі за промплян, на учобі, за інші ді-лянки роботи в комсомолі? Її особисті симпатії, чи які індивідуальні риси? Все це лишається невідоме, так само, як автор заховав од нас, чому саме закоха-лася вона в Левкоєва.

Приглядаючись до її розмов та до інших характеристик її з уст інших, ми ніяк не можемо дізнатись, в чому ж полягає причина цього, справді фатального, кохання. Ми не хочемо сказати, що автор тут хотів підкреслити якусь фаталь-ність, але така думка сама собою виникає.

Але, з другого боку, комунка бореться за Марію. Хочє спасти її від цього нещасливого кохання, від класового ворога. Чим же хоче відвернути Марію Бистрота і притягти назад до виробництва? Він ставить перед Марією основне питання, — чи може комсомолка в час прориву на заводі не бути з товаришами, чи може вона в бойовий час стояти осторонь боротьби? Він зовсім правильно порівнює сучасний стан з боротьбою більшовиків в громадянській війні. За кого ти? За нас, разом з своїм батьком, що поліг в бою з капіталістами? Чи з ними?

Але в ланцюгу його доводів випадає одна ланка—чітке уявлення, що боротьба за план мусить дати цілковите моральне й матеріальне задоволення кожному пролетарю зокрема, що теза боротьби за підвищення продуктивності праці на заводі, за виконання й перевиконання промфінпланів, за п'ятирічку в чотири роки цілком поєднує в собі задоволення всіх інших потреб людини.

Саме в цьому місці, на конкретному прикладові однієї людини (Марія), на конкретних фактах утворення тимчасових протиріч поміж інтересами особи й колективу, авторові треба було з усією більшовицькою рішучістю розгорнути аналіз найдрібніших сучасних вузликів цих протиріч, довести й виявити діалектичну поєднаність й підпорядкованість їх в єдиній соціально-політичній ідеї. Замість того, автор не перемагає матеріал, розгублюється і допускається механічного протиставлення виробничих інтересів іншому життю людини, зокрема в даному разі протиставлення боротьби за промплан кохання. Присутність такого протиставлення не тільки не потрібна, але й шкідлива. Це замасковує справжню реальну боротьбу за людину з усіма її пристрастями, симпатіями, збоченнями, помилками й таке інше. З другого ж боку, це протиставлення утворює неправильне розуміння про самі виробничі завдання. Складається враження, ніби нам потрібно пропагувати, щоб робітник, чи робітниця справді відмовлялися від особистого життя і пам'ятали лише про один промплан. Це ж просто якийсь перманентний маністр, а не боротьба за людину.

Таке враження складається ще й через те, що автор не протиставив цьому хоробливому коханню Марії якогось іншого, здорового кохання, чи здорового соняшного, комсомольського подружжя, що не тільки загальними розмовами Бистроти, а і на власному досвіді могли б довести Марійці про безглуздість її кохання до Едгара. Навпаки ж, через те, що автор не подав (значить, не спромігся відчувати важливість цього) сучасного молодого кохання, що цілком гармоніює з боротьбою виробничою в цеху, як і загалом не подав тих обов'язкових для молоді елементів життя, що справді прикрашають його і визначають саму молодість, особливо нашу робітничу переможну молодість—не подав сміху, не подав веселощів, елементів гри і пустування, — складається враження ніби „Рівесники п'ятирічки“ за Первомайським забули вже, що таке сміх, ніби в переможній боротьбі за промплан в умовах розгорнутого наступу на рештки капіталістичні в радянській країні робітнича молодість не сміється, не пустує, не танцює й не співає.

Щоб визначити до кінця, яких неправильних і шкідливих розуміннь в боротьбі за утворення комуністичного побуту тримається автор, треба ще зупинитися на одному прикладі.

У п'єсі є така сцена. Один з членів комунки, жінка, що має дітей і чоловіка, скаржиться перед братвою, що чоловік не пускає її працювати в комунці, що має її за те, що вона злигалася з молоддю. Врешті, вона заявляє, що хоче розійтися з чоловіком, тільки не знає, як бути з дітьми.

— Чи візьме комунка й дітей?—запитує вона.

— Візьмемо,—відповідає бригадир,—не тільки візьмемо, але й другого чоловіка тобі дамо.

На цю репліку жінка (очевидно, вже вповні доросла) отак цілком серйозно заявляє:

— От і добре.

Таким чином, розв'язується оце досить важливе життєве питання, як бути з дітьми.

У цій діалозі немає жодної конкретності, немає вказівок, як саме може комсомольська комунка взяти дітей (ясла, чи що?). І дивуєшся, як же справді, жінка не поцікавилась навіть, де будуть її діти, коли вона буде на роботі. Жодна мати, здається, не задовольнилась би такою голою і безпідставною відповіддю. Коли ж припустити, що жінка вже знає про якісь ясла (хоч про них ніде нічого не сказано), то все ж ніяк не можна припустити, щоб порядна робітниця могла так легковажно згодитись на пропозицію, що, мовляв, дадуть їй зараз нового чоловіка. Це вже занадто легковажно. Та це ж та сама раптова соціалізація „усього“ життя, що її багато разів плямував тов. Ленін. Це ті ж „лівацькі“ закрати в культурно-побутових умовах, які не допомагають нам переможно будувати соціалізм, а перекручують справжню боротьбу й зривають цим низку найважливіших заходів.

Чи ж не таке саме ставлення виявляє комунка в справі родинних відносин

щодо товаришки Марії. Тут так само без жодної аналізи це кохання піддається критиці, так само раптово виносять рішучий йому вирок. Хоч насправді, крім випадкового збігу обставин, що вона закохалася у класового ворога, жодної аргументації проти цього кохання не маємо.

Але ще одно. У чому, власне, характеризується для Марії це кохання? Розривом з виробництвом? Адже—в другій картині, коли вона приходить до товаришів така жива і повна сил, чому б справді не працювати разом з товаришами в той час, коли на дворі весна, коли вітер і сонце, і квітки, і пташки? Чому? Автор з ученим глибокомисленням пояснює нам, бо ж закохалася вона в буржуя, в класового ворога, бо ж кохання це через це і отруюється, є вороже нам.

Але це правильне схематичне накреслення „любовної“ зради Марії не перетворюється на соціально-класовий дієвий чинник через те, що автор не спромігся показати, яким же чином справді класовий ворог впливає на свою коханку-робітницю, що саме він прищепив їй такого, від чого вона не може працювати біля верстату поруч з своїми товаришами, від чого мусить покинути своє оточення. (Ми свідомо не згадуємо з цього приводу вірша про дівчину Анабелі, бо ж бути показником якихось серйозних впливів на Марію він не може).

Особливо ця механістичність щодо заходів до Марії позначається яскраво, коли ми розглянемо як слід момент повернення Марії до комунки. Автор не спромігся знайти якихось сучасних дієвих чинників, що мусять мати, очевидно, глибокі, класові характеристики і на підставі їх визначити злам в Марії, на підставі їх прилучити її до комсомольського колективу. Щоб повернути її на виробництво, автор тільки спромігся одне зробити — штучно пов'язати її, через свого батька та батька Левкова з тією полією, що трапилася колись, — фабрикант Левков убив під час громадянської війни її батька.

Ця розв'язка зводить нанівець усі попередні побудови автора, бо вона, поперше, розв'язує частковим випадком проблему загального порядку і, друге, знецінює суть тих класових протиріч, в які поставлено на початку дієву ситуацію п'єси, бо розв'язує не через сучасні, виробничого порядку чинники, а через чинники випадкові, та й то взяті з минулого.

І загалом, усі основні вузли п'єси, коли придивитись докладніше, обумовлені справжніми дієвими сучасними чинниками, більше ховаються в минулому. Пригадаймо хоч би, як характеризує автор мало не всіх дієвих осіб — ці характеризування мало стосуються сучасних вчинків, а більше визначаються з минулого (Функе, Бистрота, Левкові, Хмурий, Регіна, Гурій і т. і.). Наше революційне минуле має всі права і мусить бути чинником визначення справжнього обличчя дієвої особи — шкідників визначають їхні діяння колишні, й сучасних учасників в будівничому процесі значною мірою визначають за участю в героїчних подвигах часів громадянської війни. Але, коли характеризування через минуле не тільки переважає в п'єсі, але й займає щонайбільше місце, то це мусить визначати водночас також, що автор не відчуває, не володіє сучасними аргументаціями для характеристики дієвої особи.

Візьмемо хоча б такий приклад — з Пікало. Щоб повернути Пікало від його „безпритульних“ звичок, від п'янки — старий ветеран, дід Гурій, що обслуговує тир, розповідає йому ту подію, коли вбито було батька Марійчиного. І Пікало після того вертається назад до товаришів на роботу. А хіба зараз ми не маємо не тільки таких же сильних, або ще сильніших моментів з класової боротьби? А хіба в сучасних боях не знаходимо ми таких героїчних вчинків, чи трагічних подій, що могли б так само піднести ентузіазм в робітника, чи захитався? Таке запитання виникає особливо ще й через те, що оповідання це дить слабеньке — надто романтизоване, що автор розповідає цю історичну подію не в сучасному аспекті, а так, приміром, в стилі Маринського або Дюма.

В такому ж несправжньому, штучному вигляді подає автор і шкідників. Накресливши Левкова, як чисто ідейного, прищипового ворога радянської влади, він, однак, не доводить цю характеристику до якогось логічного кінця, а так собі спрощує його. всдіть напівкінці його до зничайного хлопчиська, що сам не знає, чого хоч останніх картинах роля Левкова поруч з його дружиною Регіною набагато зменшується, його постать видвітає.

А от, у першій картині, як будіючно характеризує цього героя автор. Едгар, стоячи перед муром колишнього заводу свого батька, таке декламує:

„Як грізно висить
Це пасмо диму,—який цей мур
Твердий, і повний, і невмолимий.
Це—влада. Сила. День-у-день
Вона зростає“.

Це цілком не матеріальний підхід до справи, не зацікавленість буржуйського сина, щоб повернути свої маєтки, а щось інше — якесь біологічне стремління до предмету своїх бажань.

Так само або ще навіть яскравіше показує перед нами автор дружину Левковова — Регіну. Вона по суті є головний керманч шкідницької змови. Вона підштовпує Левковова та керує діями директора Функа. Автор намагається підкреслити, що це людина волева, що вона володіє всебічно зброєю нашого ворога. Регіна, приміром, показується перед глядачем, як дивний стрілець, що перекриває влучанням усіх наших комсомольців. Але це підкреслювання, ніби озброєння ворога насправді нічого не варте і виглядає воно цілком, як дитяче озброєння. Бо ж сучасною зброєю ці шкідники не володіють. Про таку зброю автор не каже нічого протягом цілої п'єси, але досить багато вимахує перед очима глядачів різною зброєю пройденного етапу, зброєю музейною. І такий, приміром, вчинок, на який посилає Регіна шкідника Хмурого, щоб висадити (ні з того, ні з цього) завод, виглядає справді як задум пригодницького роману. Але Регіна всерйоз надіється, що цей замах призведе до якоїсь гибелі радянської влади. От, що каже вона з цього приводу:

„За тиждень фабрика розвіється димом.
А за місяць — ми воскреснемо знову“.

Розвіється димом?

Те ж мені конкретний вираз шкідника часів 1931 року.

А щодо воскресіння, то жодне шкідницьке немовлятко такої дурниці не спало б.

Правда, серед шкідників залучено і директора фабрики Функа. Але й тут маємо тільки скзовзання по поверхні без якихсь найменших намагань серйозно заглянути справі в обличчя. Головного глядач не бачить, чому саме цей Функ є шкідник, в чому є характерна особливість його постаті, що мусила б нагадувати глядачеві героїв промпартії та процесу меншовиків. Автор не виявив послідовності його вчинків, так само не обумовив логічно ставлення комсомольців і секретаря осередку до нього.

Отже, загалом і боротьба поміж шкідників та комсомольців на виробничому ґрунті так само не закінчується логічною перемогою комсомольців над шкідниками й ідейним і фактичним роззброєнням, знищенням шкідників, а відбувається механічно через ДПУ. Не викривають шкідників, а просто, знов за Марлінським і Дюма, ловлять їх біля фіртки парку (що правда — поетична ситуація). Автор так і пише:

„З парку виходити заборонено“

Лишається тільки подякувати агентам ДПУ, що вони не поспішали арештувати Левковова і співників. Інакше нам не довелося б побачити їхню лялькову боротьбу з німіми „ровесниками п'ятирічки“.

Отже й загалом. Переглядаючи всю досить вправну схему замкненого кола дієвих чинників п'єси, докладно аналізуючи розгортання кожного з них і втілення в художні образи, — мусимо визнати, що авторозі наприкінці п'єси не щастить поєднати їх в єдиний трагедійний вузол, скупити всі лінії в напружену кульмінацію й розв'язати чітким цілевим висновком. Після вистави в уяві глядача лишаються тільки окремі підтеми твору — або Марія з її чудним коханням, або шкідники, або справа з проектом Бистроти, або постать Піколо — окремими шматками, а проблема „ровесників п'ятирічки“, проблема виховання комсомольців і взагалі молоді за доби реконструкції господарства та побудування фундаменту соціалізму лишається десь збоку.

Цілком певно можна констатувати, що автор не знайшов, не спромігся знайти основної стрижневої ідеї, яка б, будучи головною ланкою для визначення сучасного комсомольця, а значить й головною ланкою нашої громадськості загалом могла увібрати в себе всі складові лінії боротьби дієвих осіб п'єси.

За таку стрижневу ідею в „Ровесниках п'ятирічки“, очевидно, мусила б бути ідея боротьби за генеральну лінію партії, боротьби на два фронти з опортунізмом—правими та „лівими“ закрутниками. І той факт, що в п'єсі Первомайського серед дієвих осіб бракує як правих ухильників, так і „лівих“ закрутників,—означає, що автор не відчув основного сучасного дієвого чинника нашої боротьби, що він не зрозумів або не розуміє велетенського значення боротьби під цим гаслом в сучасний момент.

Той факт, що автор в добу найшаленішої соціальної боротьби на всіх ділянках життя не побачив основного ідейного стрижневого настановлення, що він намагається звести окремі частини нашої боротьби поза цим стрижневим питанням, це не є випадок, це означає, що автор ішов за неправильною творчою методою.

Це означає, що автор справді почав втрачати сучасне бойове мірило нашої доби, означає, що він почав відриватися від тої громадськості, яка єдина спроможна дати „надхнення“ сучасному пролетарському письменникові—від робітничої громадськості. Звідси вже легко пояснити і всі ті недоговорення чи помилки, чи перекручування, що їх ми докладно розглядали протягом попередньої аналізи. Звідси вже цілком зрозуміло, чому автор не спромігся відчутти і виявити той будівничий сучасний волевий патос комсомольців, те радісне переможне почуття боротьби, оптимізм кляси, що перемагає. Звідси стає зрозуміла та драматична колізія, яка виявилася поміж автором і неодмінними прикметами нашої переможної молоді—сміхом, веселощами, квітками, весною і сонцем.

Хіба ж не трагедія, справді, що в житті сучасної молоді автор не бачить сонця?

А хіба в цьому фалшивому показі шкідників так само автор не виявив розгубленості перед бойовими настановленнями? Й цілком справедливо визначили (на громадському перегляді), що зводити наших ворогів до безвільних, пришепелувати дегенератів не тільки не загартовує пролетаріят до боротьби, а обеззброює його, засліплює йому очі.

І цілком зрозуміло, не відчувуючи і не зрозумівши до кінця тих сучасних двигунів що рухають нашу добу, авторові доводиться найбільше аргументувати вчинки дієвих осіб чинниками випадковими й узятими з минулого. Первомайський, в даному разі оперує тими скарбами, що їх набув раніше.

Від автора, від того, які висновки зробить він з провалу цієї п'єси, від напрямку дальшої його роботи над собою залежатиме, чи вдасться йому вигворити в художніх образах сучасного героя, комсомольця-ударника, витворити „ровесників п'ятирічки“. Комсомольський пролетарський письменник Леонід Первомайський має всі підстави такий твір написати.

Адже все одно — „Ровесники п'ятирічки“ будуть написані вдруге.

Г. ГЕЛЬФАНДБЕЙН

САВА ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

Огляд комсомольської літератури розгортається в нас, в УСРР, недозволено мляво. Досі, фактично, крім постанов секретаріатів ВУСПП й „Молодняка“ та низки статей, вміщених в „Комсомольді України“, „Молодняку“ і „Літературній газеті“, у нас нічого не зроблено.

Тим часом, в порядку огляду, ми маємо перевірити все, що написали комсомольські письменники, та все, написане про комсомол в українській радянській літературі в цілому.

Треба з'ясувати, якою мірою відповідає комсомольська література та література про комсомол вимогам шостимільйонного комсомолу, що невпинно зростають і що їх так чітко визначив тов. Косарев в своєму відомому виступі на III пленумі ЦК АКСМУ.

Саме з цього погляду починаємо ми конкретну аналізу творчої продукції комсомольського поета—вуспівця Сави Голованівського.

„Передперша“ книжка Сави Голованівського—„Одверто“, що вийшла в 1929 р. і складається, переважно, з віршів, друкованих у „Новій Генерації“, мала характер абстрактно-революційної романтики, поєднаної із всілякими левівсько-футуристичними вивертками.

Як „початківська“, збірка „Одверто“ говорила про безумовні потенційно-творчі можливості автора, хоча в той же час свідчила про труднощі, що їх спричиняв поетові перехід на рейки справжньої пролетарської творчості. Всі, що на друковані з того часу, книжки Голованівського стверджують труднощі цього переходу. Водночас вони вказують, що, не дивлячись на всі свої численні зриви та помилки, він, багато і постійно працюючи, стане активним пролетарським комсомольським поетом.

Абстрактно-революційна романтика характерна не тільки для перших віршів Голованівського. Вона, по суті, превалує в наступному після „Одверто“ збірнику віршів „Рапортую“.

В автоепіграфі, що відкриває „Рапортую“, Голованівський заявляє:

— І досить —
Горбатий наган при мені
висить
на потертому ремеші!
— Хто ж вийде тепер
з дорог промені
на сірі стежки,
роздере мене?
— І досить.
Для себе
немає часу —
Героєм в хвості теліпатися:
Я класі своїй
свою силу несучу
і дзвін будівничого патосу*.

* Тут і далі в усіх цитатах підкреслення моє.—Г. Г.

На жаль, для більшості сторінок „Рапортую“ цю декларацію не здійснено. Вже в першому розділі книжки під назвою „Романтика“ є все, крім *чіткої класової цілеспрямованості*.

У вірші „Вступ до поеми“ виспівується непевну романтику блукань, подану не лише поза класами, але й поза часом. Всіх матросів, за Голованівським, вабить *щось ефемерне, гонитва за морською небезпекою як самоціль*:

Сьогодні знов:

— У воду.

— В океан

Туди,

де хвиля перельотна тане,

Туди,

де, вигинаючи свій стан,

п'янить серця холодна тремонтана.

Навіть беручись за конкретний історичний матеріал, Голованівський абстрагує його і, наприклад, у вірші „Шостий“, присвяченим декабристам, конкретну історичну постать геть індивідуалізує, обертаючи її на *дешевого псевдо-романтичного героя*:

Лиш ти, не за'кавшись

ні шторму, ні бурі,

ні тайних фрегатів,

ні вереску хвиль,

од'язуєш човен

од сірого муру

І знов одпливаєш

за тисячу міль.

— Навіщо?

— Покинь

— Тут не треба запалу.

В випадку гістерики

слів і поем

Ще змолоду

звик ти

сміялись над шквалом

Сміялись над громом

і гратись вогнем.

Приблизно, в такому ж тоні, як „Вступ до поеми“ і „Шостий“, витримана решта віршів з відділів „Романтика“ і „Кілька поезій“. Тут пасивне вихвалання особливого геройства сполучається з гумором щодо класового ворога. Не можна, отже, сказати, що всі ці речі написав пролетарський поет, тому що абстрактна, розпливчато-революційна фраза не може заступити чітких класових оцінок партійного присуду тим чи тим явищам дійсності.

Характерне для всіх цих речей є невміння авторове диференційовано подавати людей.

Якщо до класового ворога, як уже зазначувало, Голованівський підходить із зовсім недозволенним гумором, то за представників пролетаріату він загалом не каже чогось зрозумілого. Матросів він подає „сплошняком“, надто поверхово —

Набридла хлопцям

спека

корабля,

Чортячі постаті

і навіть рила.

Про робітників говорять як про *доугорядний деталь* соціалістичного будівництва, порівнюючи їх чомусь з одчаєм —

А десь

на тлі цеглин,

по необмитих сходах,

*Розхристані й руді
і дужі, як одчай,
Ідуть робітники...
І, затаївши подих,
пригадують степів
пожовклий молочай.*

Цей же загальний „сплошняк“ відгонить і в відділі „Репорту“ (що дав назву всій книжці). Тут ми вже маємо справу з безперечним механістично-літфронтівським принципом, що надто посилюється в наступних збірках Голованівського. Про це говоритимемо нижче, а тут перейдім до відділу „Репорту“. В „Пісні про скажене“, що виходить у цей відділ, автор уже основну увагу приділяє робітникам. Але вся справа в тому, як він підходить до показу робітників. На нашу думку, надзвичайно *неправильно*, з метою, *чужою* пролетарській літературі.

Голованівський подає робітників судильною сірою масою, тобто фактично *знеособлює* їх. На доказ наводимо відповідну цитату:

*Діло кінчало гру,
коли
робітники руді
зацокали, заірюкали
по вламаний іруді.
Та гримнув бас —
не знаю чийсь:
— Потягне!
— Повезе!
Ти біг, не оглядаючись,
З заводу
Ха
пе
зе.
!!
Летів з рудими рудами
І кістками рук,
Мостили дужі іруді ми,
Відраву по сто штук.*

Цю знеособку, „загал“ доведено до крайніх меж у вірші „Пролог“, єдиному на всю книжку (якщо не рахувати уривків з поеми „Василь Найда“, що про неї говоритимемо нижче), цілком присвяченому комсомолові.

Як у цьому вірші подається комсомол? *Абстраговано, видірено від клясової боротьби, від участі в конкретній більшовицькій практиці.* Голованівський позбавляє комсомол конкретних реалістичних рис, надаючи йому замість цього, *ходульного мільйонного обличчя титана:*

*Ось він росте,
вигоюючи рани,
розтерши бронзу
виснажених чол.
З ім'ям творця
і м'язами титана,
З надхненням бур,
і вогнищ —
комсомол.*

Окремо відмітимо великий вірш „Маяковському“. Перед Голованівським стояло завдання — виявити ставлення пролетарської громадськості до самогубства Маяковського, розібратися в суперечностях його життя і творчості, чітко накреслити *провідну суперечність*, яка спричинилася до того, що Маяковський на останньому етапі був цінним пролетарським поетом.

Це завдання Голованівський розв'язав задовільно, хоча й тут єсть зриви. Справа в тому, що, характеризуючи криву життя та творчості Маяковського, Голо-

навівський пробує узаконити ці зриви небіжчика для всіх взагалі, пробує зробити їх обов'язковими, пробує подати справу так, будімо у літературі фактично існують лише *уламки, що підбадьоруються*:

Буває, падаєш
і яму
риєш
носом.
— А хто не падає?
У кого цілий ніс?
Та кожен з нас,
розбившись
під одкосом,
Уламок свій
до перемоги
ніс.

Отже, чужа метода, якою працює Голованівський, низький рівень його світогляду спричиняють зниження цінності навіть найвдаліших з речей, що увійшли в „Рапورتую“. Які висновки з цього факту мав би зробити для себе автор? Передусім такі, що треба серйозно заходитися вивчати марксо-ленінську теорію, боротися за опанування діалектично-матеріалістичної творчої методи, відмовившись від механістичних настановлень у показі маси.

Дальша, після „Рапортую“, книжка, „Василь Найда“, на жаль, не свідчить про таку перебудову, можливо, тому, що її написав навіть раніше деяких віршів, що увійшли в „Рапортую“. Але про більш-менш повну перебудову не говорить і остання книжка, видана 1931 р., „Так починається пісня“. Поруч із зростанням позитивного, в ній є й посилення негативного.

Беручися розбирати „Василя Найдю“, не можна обминути того, яке значення має тематика, розроблювана тут автором. Коротенько зміст цієї поеми (або повісті, як її називає автор) сходить до такого. Група заводських комсомольців, на чолі з Василем Найдю, йде вчитися на робітфак. Комсомол має висунути із своїх лав комсклад соціалістичного виробництва — саме так ставить питання Вася. Ось що він каже про це на зборах заводської комсомольської організації:

— Бачу я —
вчитися треба,
братва,
вчитися треба,
хлопці.
— Ви не схиляйте
носів
і чол:
Ми і цехи
на повному
ходові,
Тільки який ми
в чортів
комсомол,
Коли не дамо
інженерів заводів.

Вже на робітфаку, коли група на чолі з Василем Найдю стає переростками — утруднюється для них перехід до партії. Один з тих, що прийшли разом з Васею на робфак, — Гриша — ставиться до цього байдуже. Він просто заявляє, що для Найдю (та й для усієї країни, на думку цього переродженця) корисніше, якщо він (Найда) буде інженером, а не партійцем:

— Партійців вистачить
і без Найдю,
А от інженерів
так ніде взяти.

Але Найда не мириться з таким становищем і повертає на завод. Потрібний був чималий час (і чудернацьке втручання портрета Ворошилова) для того, щоб він зрозумів неправильність свого вчинку і потребу на самім робфаци великою роботою домогтися прийому до партії. Вже з цього переказу ясна цінність сюжету поеми Голованівського. Алеж все питання в тому, як саме, художніми засобами реалізовано цю схему, чи зумів автор в реалістичних образах подати свій задум. Нізку розділів та окремих місць не можна не визнати за вдачі. Проте, в декількох важливіших ситуаціях маємо зриви, маємо невірну, на кращий випадок, розпливчасту трактовку. На цьому зупинімось докладніше.

Хоч у поемі, цілком слушно, на перший план поставлено одного комсомольця (Василя Найдю), але автор не міг лишити поза своєю увагою (і не лишив) весь комсомольський колектив. Алезнов таки описує Голованівський цей колектив як *суцільну, недиференційовану масу*. Виходить, буквально, таке: Василь скаже щонебудь—маса реагує на це гуртом;

Братва у сміх:

куди йому там;

Та ж пудів десять

буде тут;

скаже чи зробить щонебудь хтось інший—знов таки відгукується „братва“:

Братва кричить:

— хіба не знав ти,

Що це —

розумний на слова.

І так далі, без усяких змін, все теж безрадісне загальне місце, все та ж знеосібка:

Братва у сміх,

братва регоче...

Такий хибний підхід до комсомольського колективу спричиняється до того, що низка епізодів поеми (надто — збурі) вийшли дуже непереконливі, фальшиві.

Цей саме підхід призводить фактично до того, що Найда чинить відірвано від колективу, являється по суті, *дрібнобуржуазним героєм*, що стоїть вище за „нарід“.

За другу серйозну ваду поеми слід вважати неправильний показ заводу, праці, ставлення робітництва до своєї роботи. Голованівський, чомусь, поклав за обов'язкове відобразити все це в суто *сумних* тонах. Відомо, що за наших умов праця стала „справою чести, слави, відваги та героїства“, отже, Голованівський місцями просто *перекручує* дійсність. Тому що цей факт надто серйозний, звернімося докладніше до тексту. На початку Голованівський подає загальну обстановку, детально нагромаджує епітети про *хоробливість, безрадісність, розлюченість*:

Поважно

рухаються крани,

задерши зігнуті носи,

і ятриться

болюча рана

на тлі

вузької полоси...

Підводяться

горбаті спини

обдертих,

виснажених стін...

Ніхто,

ніколи

не зупине

заліза злющий

передзвін.

Ніхто не прийде

і не скаже:

Замовкни, ідоле, умри!

Уже з цієї цитати видно, що тут виробництво, навіть зовнішньо, змальовується з негативного боку. Автор навіть жалкує, що ніхто не прийде примусити замовити залізо згинуті. І це саме тоді, коли комсомол *форсує п'ятирічку, вперто бореться за кожну зайву тонну металю*. Але ось Голованівський переходить до передачі відчужень робітників під час праці. І тут так саме безрадісно. Навіть про повернутого з робфаку на завод Василя Найдю автор каже, що знову почалась для нього *мука*:

І знову почав він,
як колись давно,
залізо до опок
розтопде нести.
Огонь і робота
мучили знов,
обгортаючи обіймами
закоплености.

Але лише саму роботу,—все перебування на заводі Голованівський подає буквально як якийсь *божевільний коловорот*, що в ньому окремих робітників (навіть Найдю) нічого не важить:

І знову пішло,
як колись давно,
розбивши граніт
беретів мурованих,
розтоплені дні
через край лило
і тріскою
Найду
крутило
знову в них.

Якесь божевілля
несло по цехах —
Здавалось,
гоні дстить
високо воно...

Отже постає питання: що це є свідомий наклеп чи перекручений показ, показ, що його можна пояснити (але не виправдати) недостатньою ідейно-класовою підкованістю автором. Безумовно, останнє. Автор недоволено легковажно узагальнив матеріал, якого він не вивчив і не обмірковував як слід.

Порівнюючи з вищесказаним, всі стилістично-формальні хиби поеми Василя Найдю є третьорядні й малозначні. Дрібниця й те, що поет надто зловживає етакими, наприклад, імпресіоністськими картинками,

Розлізлося сонце
І спека нова
Тонула у місячній дині.
За вікнами
пахла
і пухла ніч
З очима чогось овечого;

або подібними естетсько-зацукрованими описами:

І врешті,
рішивши
пірнути таки,
Хтось
золотою
рибкою пада,
плоснувши
олив'яним
тілом ріки, —

або, нарешті, в своєму прагненні зоригінальничати, скочується іноді до абсурду

Балакали збоку
про збочення
в бік.

Важливо лише зазначити, що й стилістично-формальні вади Василя Найдя є наслідок недостатньої боротьби Голованівського за опанування діалектико-матеріалістичної методи, наслідок того, що він, замість вперто підвищувати свій світ-огляд, обстоює шкідливі механістичні настановлення. А це, своєю чергою, спричиняється до виступу Голованівського в своїй останній книжці „Так починається пісня“ із справжнім *літфронтівським маніфестом*.

„Портрет людини“—так зветься твір, що в ньому Голованівський береться до відповідальної справи накреслити, що являє собою продурент нашої і минулої доби. З патосом, яскраво малюючи героїчні справи пролетаріату, Голованівський збочує від об'єктивної істини, коли пробує узагальнити свої міркування, намалювати „портрет людини“.

Ось, наприклад, як подає автор обличчя робітників дореволюційних років:

Обличчя страшне
і обличчя величне,
на полотні часу
руками намальоване,
обличчя страшне
і обличчя величне.
Своїми кістками
намальовано
було воно.

Що й казати — суцільна, застигла схема „страшної“ знеосібленої маси. Деяку підставу так писати Голованівський все ж мав—рабська праця за царату дійсно позбавляла робітника індивідуальності. Проте, не можна забувати того, що в цей час робітнича класа висувала з своїх лав провідирів, організаторів страйків, видатних винахідників. І вже зовсім ніяких підстав не мав Голованівський подавати робітнику класу на фронтах громадянської війни, як *багаторуку, невідомо діючу юрбу*:

А коли вже стояли,
фронти розтерши,
рахуючи трупи і пульсів
стук,
апарат історії
зафіксував уперше
портрет людини
в мільйоні
рук.

І знов таки—жодної підстави не мав Голованівський писати про те, що комсомольці на фронтах соціалістичного будівництва забувають навіть свої імення:

Це вилазять із сіл
Василі й Івани.
Це воюють вони
надхненно
і палко.
Це ідуть комсомольці
із сіл.
І вони
забувають імена,
заучені змалку.

А в дійсності, на фронтах громадянської війни з виключною силою виявлялися індивідуальні здібності і героїзм представників Червоної армії, в дійсності в процесі соціалістичного будівництва висувалися герої п'ятирічки, бетонярі, вибійники,

машиністи—ставлять світові рекорди, пролетаріят опановує висоти науки, техніки й мистецтва, висуваючи із своїх лав винахідників, конструкторів, учених, письменників, малярів, акторів. Ось чому ми повинні рішуче засудити твір Голованівського „Портрет людини“, схарактеризувати його, як чужий пролетарській літературі, як твір, який навіть і для майбутнього (значить, за повного соціалізму) накреслює все ту ж перспективу, на цей раз *багатоюого страховища*:

І йдучи між стінами,
За себе вищими,
І йдучи полями,
де сонце
пече,

Наша кляса малює
Своїми ручищами
Портрет людини
З мільйоном
очей...

Цілоком за рецептом цього „Портрета людини“ зроблено в книжці лише одну річ—„Так починається пісня“. Це треба визначити, як позитивний фактор, інакше бо вся книжка була б знецінена. Але все ж доводиться, жалкувати за ще одну попсовану річ (після „Портрета людини“), бо в „Так починається пісня“ поет розробляє матеріал виключно важливий. Голованівський пише тут про комсомол в шахтах Донбасу, про організацію комсомольської комунки, про боротьбу цієї комунки за підвищення видобутку вугілля. Але невірна авторова метода призводить до неправильного, перекрученого показу дійсності. Комунка за Голованівським, організується єдиним заходом:

На шахті
з гульби
вітрових образ
неслося
луною лункою
про те,
що братва
ухвалила враз
зажити тепло
комункою, —

тоді, як повинно було показати боротьбу за неї, бо комунка є одна з вищих форм соціалістичної праці і побуту.

З комсомольців згадується лише один секретар осередку Гай, а про решту комсомольського колективу говориться в уже знайомих нам тонах: — „братва міркувала“ і т. п. Наприкінці поеми згадується шахтарів, але виходить все та ж знайома нам нівеліровка:

... там світять шахтарками
плями лиць
прості,
як законів томи.

Як безумовно негативний факт, треба відзначити і безперечну загальну хомдульність, неприродність поеми „Так починається пісня“, ми б сказали навіть гістеричність тона, в якому її дотримано. Надто від цього потерпів перший розділ поеми.

Крім двох, тільки по розглянутих речей, в збірник „Так починається пісня“ ввійшли ще: недосить виразний уривок з, очевидно, незакінченої ще, драматизованої поеми „Бандя“ та відділи — „Маяковському“ і „Італійські новелі“. У відділі „Маяковському“, oprіч знайомого уже нам вірша „Маяковському“, є два вірші — „Перший пролог до поеми“ і „Марш“. Хоч ці речі не дуже великі досягнення Голованівського, проте, вони свідчать, що поет працює як слід, якщо ставить перед себе більш-менш конкретні завдання і не пробує реалізувати механістичні, літфронтівські настановлення.

Щоде відділу „Італійські новелі“ видав окремою книжкою „Гарт“), то на ньому треба зупинитися докладніше, бо він є найпізніша праця Голованівського (якщо не рахувати уривку з „Банди“) і є майже закінчений, єдиний тематично-цикл віршованих новел.

Поет-комсомодець опинився в фашистівській Італії. Що найбільш має зацікавити його там? Чому він, переважно, має присвятити свої вірші — подорожні враження?

Відповідь має бути одна: він повинен відбити *клясову боротьбу*, що точиться там, показати сьогоднішні перемоги і поразки, що призведуть пролетаріат до *остаточної перемоги*. Хоч далеко не повною мірою, Голованівський все ж про це говорить в своїх „Італійських новелях“.

У таких віршах, як „Хлопчик цікавиться“, „Випадок, яких багато“, він (дещо примітивно, спрощено) розповідає про становище робітників в Італії, про клясові бої, що нарастають. В решті ж речей, про це говориться лише мимохідь, а як говоритися, то не цілком правильно. Наприклад, у вірші „Месінська протока“, протиставляючи СРСР фашистівській Італії, Голованівський вбачає різницю лише в тому що наша стихія — „свідома“:

Там (в СРСР — Г. Г.) і хвилі, навіть,
з іншою охотою
плянково
й розмірно
б'ються в береги.

Значнішої помилки припустився Голованівський у вірші „Везувій“. Досить переконаливо змалювавши „принали“ фашистівського устрою, поет бачить визволення лише в загибелі всієї країни від вибуху Везувія.

Ось що пише про це Голованівський:

У нього (Везувія — Г. Г.) вистачить
у роті слини
і крові вистачить
у нього теж,
щоб раптом побачив
сеньор Мусоліні,
найбільший у світі
вогонь пожежі!
Щоб вмерти
країні оцій, безубій
з будьогом,
що жити йому
везло.
Щоб димів
угорі
молодець
Везувій,
і горіла Помпея
усім на зло.

Нема чого й казати гарненький вихід для італійського пролетаріату винайшов Голованівський! А втім коментарів тільки не наведена цитата не потребує — вона й сама досить показна.

Але найбільшого притуплення клясової гостроти, найбільшого сповзання з рейок пролетарської літератури досягає Голованівський у вірші „Італійка з Італії“, що його майже цілком цитував тов. Микитенко в своєму недавньому виступі на другому пленумі ВУСПП.

„Італійка з Італії“ розпочинається таким глибокодумним міркуванням:

Від красуні Італії
біль у талії
На кожній вулиці
віг кадрил;

Хоч це і Італія,
та не із сталі я,
Щоб сталлю
з талії
знати біль і т. д.

Можливо, що Голованівський намагався фейлетонно подати свої пригоди, пробував іронічно тлумачити окремі моменти, але ані фейлетон, ані іронія не вийшли. Перед нами не просто легковажний, але й спрямований проти пролетарської літератури твір, перед нами твір, у якому найтішній ігнорується все класове, соціальне, в якому випинається красота, як категорію, що стоїть над класовою боротьбою, над соціальними відносинами, над всякою логічною аналізою.

На цьому ми кінчаємо наш побіжний розгляд творчості Голованівського й переходимо коротко до висновків.

Як читач бачить, Голованівський береться в основному за найпередовішу тематику. Він щільно підходить до показу соціалістичного будівництва й участі в ньому комсомолу. Але в цьому він припускає багато негативного.

Хоч у Голованівського, як ми зазначали, є низка потрібних цінних речей, — він у своїх найбільших творах припускається сили серйозніших помилок, деякі важливі питання тлумачить з чужих пролетарській літературі позицій, роблячи різночі зриви.

Центральні органи партії і комсомолу порушили питання про перебудову роботи усіх пролетарських літературних організацій і кожного, що входить до них, письменника зокрема.

Проблема перебудови стоїть перед Голованівським особливо гостро. Даних для активної участі в створенні магнетобудів і дніпрелестанів літератури, в створенні великого більшовицького мистецтва у Голованівського досить. Перед ним стоїть серйозне завдання: *глибше вивчати дійсність, невпинно підвищувати рівень свого світогляду, систематично опановувати вчення Маркса-Леніна-Сталіна.*

Лише за таких умов Голованівський виросте в визначного пролетарсько-комсомольського поета, дасть у своїх творах *вбірні позитивні тили комсомольців.*

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ВУСПП ВМИКАЄТЬСЯ В ОГЛЯД КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ухвала секретаріату ВУСПП

1. Ленінський комсомол через свої центральні органи, „Комсомольскую Правду“ і „Комсомолец України“, розпочав всесоюзний огляд комсомольської літератури. Цей огляд має величезне значення для дальшої успішної боротьби за більшовицьку партійність у пролетарській літературі, за повніше і глибше опрацювання комсомольської тематики, за створення збірного типу героя соціалістичного будівництва, „що володів би розумом мільйонів молодих трудящих“ (тов. Косарева).

2. Огляд комсомольської літератури не можна відірвати від усіх кардинальних питань пролетарської літератури та її організацій, що починають здійснювати свій поворот лицем до комсомолу і на основі вказівок партії мусять перебудувати свою роботу. Тим то, цей огляд повинен бути однією з форм розгортання більшовицької самокритики в лавах пролетарських літературних організацій, зокрема у ВУСПП та „Молоднякові“ на Україні.

3. Виходячи з цього, секретаріат ВУСПП вітає почин харківської організації ВУСПП та її секретаріату, а також почин „Молодняка“, що вже ввімкнулися в цей огляд.

Секретаріат відзначає також частковий почин всесибірської організації ВУСПП — „Забой“ та дніпропетровської організації, які повинні цей почин поглибити. Їй пропонує всім ВУСППівським організаціям (Криворізькій, Київській, Одеській, Миколаївській тощо) і всім секціям ВУСПП

(російській, єврейській, що вже частково почали свою роботу, болгарській, грецькій, польській), негайно підхопити почин „Комсомольця України“ і харківської організації ВУСПП та найактивніше ввімкнутися в цей огляд, опрацювавши плян спільної роботи з місцевими комсомольськими організаціями.

Виділити бригаду в складі членів секретаріату ВУСПП т. т. Городського (бригадир), Овчарова, Усенка, Фефера та Вишневецького, що спільно з „Комсомольцем України“ за вказівками ЦК ЛКСМУ мають керувати роботою успішних організацій в цьому огляді.

Бригаді доручити щодавно лавати секретаріатові відомості про перебіг цієї роботи.

„МОЛОДНЯК“ ВМИКАЄТЬСЯ В ОГЛЯД КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(Постанова секретаріату „Молодняка“)

1. Секретаріат „Молодняка“ цілком приєднується до редакційної статті „Комсомольця України“ від 21 листопада 1931 року в справі огляду комсомольської літератури, що його розпочала газета „Комсомольская Правда“.

2. Секретаріат пропонує всім місцевим групам „Молодняка“ негайно ввімкнутися в огляд комсомольської літератури на засадах статтів „Комсомольця України“ та „Комсомольской Правди“.

3. Секретаріат вважає, що огляд має переводитися не паралельно, а спільно з організаціями комсомолу, а також спільно з організаціями ВУСПП.

„Забоя“, а зокрема в м. Харкові секретаріят вважає за потрібне утворити комісію при „Комсомольці України“ з представників літературних організацій: „Молодняк“, ВУСПП, „Трактор“, „Плуг“, ЛОЧАФ.

4. Запропонувати місцевим групам „Молодняка“ виділити критичні бригади „молодняківців“.

З харківської групи „Молодняк“ виділити бригаду з таких товаришів:

Клочья, Гончаренко, Копиця, Гельфандбейн, Юрченко, Шеремет і Цапир.

Секретаріят „Молодняка“

„Оборона СРСР в українській художній літературі й плакатах“. За таким гаслом інститут ім. Шевченка організував у новому прим. (Раднаркомівська вул. № 3) широку прилюдну виставку. Ця виставка є яскравий показник того, як і наскільки українська пролетарська і взагалі радянська література зуміли задучитися і стати активним чинником в обороні СРСР, як і наскільки вона може художніми образами мобілізувати свідомість робітничої і селянської маси на боротьбу з імперіалізмом, з інтервенцією, як і наскільки обходить її так минула, як і майбутня проблема війн та революцій.

Виставку не обмежено лише українськими матеріалами. Значне місце на виставці посідає і вся наша наявна перекладна література українською мовою. Це дає змогу повніше розпалювати художній матеріал за ознакою ідейно-класової чинності кожного. Пацифістському повально-фаталістичному ремаркізмові, що по суті консолидує мілітарні настрої європейської буржуазії — протиставлено класовий активізм пролетарської і близької до неї літератури, що закликає до „єдино-справедливої війни“ з оскаженілим всеєвропейським імперіалізмом.

Виставка має відділи:

1. Імперіалістична війна.
2. Боротьба за Жовтень.
3. Революційна боротьба на Заході і Сході.
4. Червона армія.
5. ЛОЧАФ (Літературне Об'єднання Червоної армії й флоту) його завдання й робота.
6. Музика й Червона армія.

Окремий відділ посідають оригінали гасел, епіграм, плакатів, художніх

агіток, що їх писали письменники під час досвідної мобілізації.

Серед численних плакатів, що відбивають різні ділянки роботи в справі оборони країни (ТСО, Автодор, УЧХ тощо), заслуговує на особливу увагу художньо виконаний плакатний відділ МОДР'у, де яскраво відзеркалено поліцейський режим і класову боротьбу в найбільших імперіалістичних державах світу: Німеччина, Англія, Італія, Японія, Польща та інші.

Виставка демонструє також всю військову літературу українською мовою.

Привоз робітників ударників м. Одеси. Привоз робітників ударників у літературу на підприємствах м. Одеси на сьогодні вже в стані закріплення й поглиблення роботи з тими робітниками, що прийшли в літературу і працюють або в гуртках на виробних або індивідуально. Тепер в Одесі працює шість літературних груп Одеської організації ВУСПП'у (на судоремонтній виробні ім. Марті, плугарні ім. Жовтневої революції, на джугарні та при ЦРБ, машинобудівні ім. Січневого повстання, верстатобудівні ім. Леніна). Групи працюють систематично.

Загальний же стан призову робітників ударників до літератури на сьогодні характерний тим, що робітнича творчість посіла основне місце в літературній трибуні робельска та чільне місце в журналах „Шквал“ і „Металеві дні“.

Робітники-ударники, покликані у літературу, на сьогодні віддають багато часу і сил літературній учбї. І треба сподіватися, що незабаром з тої великої кількості робітників, покликаних у літературу в м. Одесі (щось з 100 чол.), викується міцний кадр авторів-робітників художньої літератури.

Альманах „Манган“. Бюро літературної групи „Шахтар мангану“ Нікопільського манганового району, обговоривши відозву довбасівської організації ВУСПП — „Забоя“ до всіх організацій „Молодняка“ та „Плугу“ про художній показ героїв п'ятилітки, ухвалило:

Для популяризації героїчного досвіду роботи Мангану видати цього року альманах „Манган“, роботу цю вважати за ударну. Прийняти пропозицію

літературного гуртка „Маяк“ про надіслання літературної бригади на „Манган“ вивчати виробництво та збирати матеріал.

Залучити до участі в альманасі робітників-ударників, закликаних до літератури, та робкорів ударників.

Для оформлення альманаху притягти художньо-літературні сили всього Нікополь-Мавганівського району.

Популяризувати альманах серед широких робітничих мас, зобов'язати членів літературної групи випустити цього року свої твори окремими виданнями; гурткові при заводі ім. Леніна допомогти написати колективний твір „Герої п'ятилітки Донбасу заводу ім. Леніна“.

Україна в сучасній російській поезії. Гр. Петніков упорядкував і видав до видавництва „Література і Мистецтво“ збірник „Україна в сучасній російській поезії“.

На наших кінофабриках. Останні місяці характерні чималим зрушенням роботи так щодо кількості, як щодо якості і на обох фабриках Українського кінокомбінату. „Українфільму“—київській і одеській. Тим то, оглядаючи сьогоднішні роботи української кінематографії, не розділюватимемо продукцію територіально—на одеську й київську, а за умовою стандартними групами тематики окремих фільмів.

Протягом останнього місяця на київській та одеській фабриках закінчено роботи такі фільми: реж. Коломийцев за інітив фільм „Чорна шкіра“—про інтернаціональне значіння соціалістичних форм праці; реж. Додина—художній фільм „Чатуй“, що показує класову боротьбу колгоспів та втягнення одноосібника до колективу. На одеській кінофабриці режисер—автор сценарія тов. Кавалеридзе—закінчує картину „Штурмові ночі“ про перетворення психології селянина, що прийшов на виробництво.

У ланці дитячих фільмів режисер

Строєва закінчила фільм „Людина без футляру“ на тему політехнізації школи. Реж. Луков задав нещодавно юнацький фільм „Італ'янка“ про боротьбу комсомольців на виробництві. Зміст цієї картини—соціалістичні теми нашого виробництва і ролі в цьому комсомолу.

Зроблено також останнього місяця агітпропфільм—„1-е травня в Горлівці“, присвячений перебудові копальняного центру Донбасу—Горлівки. Фільм робила вдарна бригада на чолі з реж. Рощалем. Робила його дійсно ударно, бо вкупі із сценарієм і з усім готуванням він був зроблений за місяць і 17 днів. Картина перейшла вже кілька оглядів і її визнано за новий художній та ідеологічний крок у ланці роботи агітпропфільмів.

Крім цих картин одеська кінофабрика закінчила хронікальний фільм „Тракторобуд“ та на київській кінофабриці жіноча ударна режисерська бригада закінчила агітп'якат на тему обороноспроможність—СРСР „Ми готові“.

Київська група реж. О. Довженка на Дніпрелльстані та в сусідніх коло нього селах робить картину „Іван“. Фільм цей трактує тему перероблення ідеології селянина під впливом ентузіазму робітничих мас. За сценарієм Лазуріна та своїм одеський реж. Тасін ставить художній фільм „Атака“ про боротьбу з західно-європейським реформізмом. Реж. Радін ставить картину „На великому шляху“. Тема її—класова боротьба в колгоспі. Реж. Шпиківський ставить картину за власним сценарієм—„Авангард“, що має цілий ряд цікавих епізодів з щорічних жнив та роботи колгоспів Полтавщини.

Щодо виробництва звукових фільмів можна згадувати тільки про київську продукцію, бо в Одесі ще не закінчено будувати ательє звукових фільмів. Київське тонательє закінчило минулого місяця постанову звукового агітпропфільму про спаровану їзду та ліквідацію знеосібки на транспорті. Назва цього фільму—„За здоровий паротяг“.

ВСІ КОМСОМОЛЬСЬКІ ТА КУЛЬТОСВІТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ ГУРТКИ,
ГРУПИ ВУСПП ТА „МОЛОДНЯК“, РОБІТНИКИ-УДАРНИКИ, ЗАКЛИКАНІ ДО
ЛІТЕРАТУРИ, РОБІТНИЧІ КЛЮБИ, ШКОЛИ, ВИШ'І, ЧИТАЛЬНІ.

ЖУРНАЛ - МІСЯЧНИК

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
ЧИТАЙТЕ
ПОШИРЮЙТЕ!

МОЛОДНЯК

ОРГАН ЦК ЛКСМУ
РІК ВИДАННЯ
ШОСТІЙ

ІЛЮСТРОВАННИЙ
Політичний
Громадсько-політичний
Літературно-мистецький та

виходить за найближчої участі всеукраїнської
організації пролетарських комсомольських
письменників „МОЛОДНЯК“

МОЛОДНЯК містить актуальні ґрунтові статті з
питань національної політики партії,
культурної революції і роботи комсо-
молу. Широко висвітлює в статтях, нарисах, хроніці
досвід роботи комсомолу на всіх фронтах соціалістич-
ного будівництва та на фронті культурної революції.

МОЛОДНЯК повно висвітлює процес розвитку ком-
сомольської літератури на Україні,
друкує твори комсомольських письмен-
ників, робітників-ударників, закликаних до літератури,
розгортає огляд комсомольської літератури, борючись
за створення Магнетобудів літератури. Містить твори
видатних українських поетів, письменників, драматур-
гів, критиків та революційних письменників Заходу і
Сходу. На сторінках „МОЛОДНЯКА“ висвітлюється
участь комсомолу України в галузі суміжних мистецтв
(Ізо, драм. муз., кіно). У „МОЛОДНЯКУ“ — великий
розділ бібліографії та хроніки.

ДО ВІДОМА АВТОРІВ:

Рукописи до редакції треба надсилати передруковані на
машинці на одному боці аркуша. На рукописі обов'-
язково ставити справжнє прізвище автора і точну
домашню адресу. В рецензіях на книжки, крім назви й
автора, треба зазначити видавництво, тираж, кількість
сторінок, ціну, рік видання. Неприйняті до друку ру-
кописи, менші як на половину друкованого аркуша,
а також рукописи, ухвалені до друку, — редакція
не повертає.

ПЕРЕДПЛАТА

На рік . . . 4 крб. — коп.

На 6 місяців . 2 крб. — коп.

На 3 міс. . . 1 крб. 10 коп.

Ціна окремого номера 50 коп.

ВСЮ ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ ВИКЛЮЧНО ПОШТА
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: Харків, 10, ПУШКІНСЬКА, 24. „МОЛОДНЯК“